ФИФЫ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ
ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА
И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКІ

№45 (24.171) ● 2021 гъэм мэлыжьыхьым (апрелым) и 22, махуэку ● Тхьэмахуэм щэ къыдокІ ● И уасэр зы тумэнщ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

ПУТИН Владимир: Дыдэкъуэтмэ, псоми дыпэлъэщынущ

Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир УФ-м и Конституцэм къыщыгъэлъэгъуа и къалэн нэхъыщхьэхэм ящыщ зыр дыгуасэ игъэзэщІащ. Къэрал Іэтащхьэм Урысей Федерацэм и Федеральнэ Зэхуэсым Зэрызыхуигъазэр иджы 27-нэу екІуэкІащ (абы щыщу 17-р Путиным ыхьлъысащ).

2021 ГЪЭМ зэхуэсышхуэр щекІуэкІар «Манеж» гъэлъэгъуэныгъэ пэш нэхъыщхьэщ. Абы щызэхуэсащ журналист 400-м щыгъуэ.

ЗэІуІэм кърихьэлІащ Зэрызыхуагъазэм къыщыІэта Іуэхугъуэхэр зыгъэзэщІэну зи пщэ къыдэхуэхэу УФ-м Федерацэмкіэ и Советым хэтхэр, Къэрал Думэм и депутатхэр, Правительствэм щыщхэр, Конституцэ судым, Суд Нэхъыщхьэм, Арбитраж судым я унафэщІхэр, Прокурор Нэхъыщхьэр, Хэкакіуэ комиссэм, Къэзыбж палатэм я унафэщІхэр, Урысей Федерацэм и Жылагъуэ палатэм, Къэрал Советым хэтхэр, хэгъэгу Іэтащхьэхэмрэ хабзэубзыху органхэм я унафэщІхэмрэ, политикэ, жылагъуэ, дин лэжьакІуэхэр.

Политологхэм, журналистхэм зэрыжуагъэфащам тету Путин Владимир и къэпсэлъэныгъэр къыщідзащ блэкІа ильэсым дуней псор зыІууа уз зэрыщІалэм дыригъэуза щытыкІэмрэ абы дызэрыпэлъэщымкІэ.

- Нобэрей Зэрызыхуагъазэр нэхъыбэу зытеухуауэ щытынур къэрал кІуэцІ Іуэхугъэр, ар узыншагъэр хъумэнырщ, социальнэ политикэрщ, экономикэрщ. Мащ1эу и гугъу сщІынущ къэрал щІыб политикэмрэ щынагъуэшагъэмрэ. Ауэ къызэрыщІэздзэнэр, дауи, дуней псор зэщІэзыщта уз зэрыщІалІэ мыгугьІуэгъэрщ, - жиІащ Путиным. - Щытыкіэ щыгугъут Урысейм и хэгъэгу псоми, сымаджэщхэм сымаджэр щІэзт, кислородыр яхурикъуртэкъым, ИВЛ аппаратхэр хъаймэщІэкІыпт, дохутырхэм зэрызахъуэмэ фэиІыхьэгъуэхэр зырызыххэу яту арат. Эпидемиер ерыщу къыттегуплІэрт, ауэ сыт хуэдизу оригузэвэми, быдэу си фІэщ хъурт лъэпощхьэпохэр къызэрызэдзэкІынур.

Цыхьухэри, жылагъуэри, къэралри зэкъуэту пэщІэувэри, дыпэлъэщащ. Іуэхур тыншу щытакъым, дауи, цыху мелуан бжыгъэм я гуащІэдэкІэщ ар къызэрыдэхъулІар. Нобэ зэхуэсым кърихьэлІащ дохутырхэр, фельдшерхэр, медсестрахэр, дэпэкъыгъэгъу псынщІэм щылажьэхэр. Псоми фІыщІэ яхуэсщІыну сыд еухуэдэ. ЕкъулІэныгъэшхэщ ди щІэныгъэлІхэм яхуэфІэкІари. Иджыпсту коронавирусым зырызыщахъумэу вакциниищ дІызащ, ахэри, нэгъуэщІ къэхутэныгъэхэри зи фІыгъэр ди къэралым и щІэныгъэ, технологие Іэнатіэм еужьэрэкІыу зэрызиужьырц. ФІыщІэ яхуэщІыпхъэщ пандемием и лъэхъэнэм зи къулыкъу къыпэрымыкІыу езыхьэкІа псоми.

(КІэухыр 2-нэ нап.).

КІУЭКІУЭ Казбек: УФ-м и Президентым къигъэувахэм ди республикэм и дежкІэ стратегие мыхьэнэ яІэщ

Республикэм и инфраструктурэм зэрызиужьыным ельытащ псэукІэр зэрефІэкІуэнур

ЦІыхухэм я гурыгъу-гурыщІэхэм щыгъуазэу щытынур гъэзэщІакІуэ властым и лэжьакІэхэм зегъэужьыныжьмкІэ Іэмал нэхъыщхьэ дыдэхэм ящыщщ. Къэралым и Президентым ыгъэзэщІ зэмыІэпэужьыгъэхэм апхуэдэу куэдрэ щыжиІащ. Дэ сытым дежи цІыхухэм кьыхалъхьэ Іэзэхуэр ди лэжьыгъэм кьыщыдолъытэ. Зэрыщытэмэ, иужьрей илъэсхэм псом хуэмыдэу нэрылъагъу хъуащ инфраструктурэм зегъэужьыным пыщІа Іэзэхуэм зыкІыгъэр зэрифІэкІуэнур. Дэ сытым дежи цІыхухэм кьыхалъхьэ Іэзэхуэр ди лэжьыгъэм кьыщыдолъытэ. Дэ сытым дежи цІыхухэм кьыхалъхьэ Іэзэхуэр ди лэжьыгъэм кьыщыдолъытэ. Къэралым и Президентым зэрызэхуэдизкІэ ар кьыщыдолъытэ. Абы щыгъуэм Президентым нэхъ зытегъэзыжьыхьэр ІэнатІэм кьыгъэзэщІ. Нэхъыщхьэ дыдэр арщи, а лэжьыгъэм хуэдизу хэхъуащ розницэ сатууэ ящІми. 2021 гъэм республикэм щыпащэнущ псори зэхэту сом мелард 23,5-м щигъу зыхухаа инвестицэ проектиплІыр гъэзэщІэным, кьимыдзкІэ, иджыри проектиблым щыубзыхуахэр зэфІэгъэхьнми щІадзэнущ. Хамэ къэралхэм сатууэ дащІащ долларр мелуани 4,3-р я уасэ, ар 2020 гъэм и апхуэдэ лъэхъэнэм ельытауэ процент 13,9-кІэ нэхъыбэщ. Зыхэпльэк ПІалъэм кьриубыдэу республикэм нэгъуэщІ хэкуэм щищар ерыскъыпхъэхэрщ, мэкъумэшхэкІхэр кьызыхащІыкІэхэрщ.

ЦІыщІэм къыщыхагъэщащ, щІыналъэм дызэрыт илъэсым къэрал программэ 26-рэ зэрыщагъэзэщІэнур, псори зэхэту сом мелард 43-м щигъу хуэзэу. Кьаагъэсэбэпыну мыпкъум и процент 70-м щІигъур социальнэ Іуэхухэм хуоз: цІыхухэм защІэгъэкъуэн, егъэджэныгъэ, узыншагъэр хъумэн ІэнатІэкІэм.

Республикэм и Іэтащхьэм гулъытэ хэха хуищІащ узыншагъэ ІэнатІэм цІыхухэм щыхуащІэ къэрал, муниципальнэ Іуэхутхьэбзэхэм я фІагъым хэгъэхъуэным. КьБР-м экономикэ зыужьныныгъэмкІэ и министр Рахаев Борис зэрыжиІамкІэ, УФ-м Экономикэ зыужьныныгъэмкІэ и министерствэм цІыхухэм электроннэ Іэмалкіэ хуащІэ Іуэхутхьэбзэхэм я фІагъыр хэгъэзэнэІуным хуэунэтІауэ иригъэкІуэкІа къэпщытэнэгъэхэм кьыззрагъэлъэгъуамкІэ, КъБздрей-Балъкъэрыр щІынальхъэм я рейтингым щыдэкІуеящ, илъэс кІуам зэуэ ІэнатІэ 18-кІэ и Іуэху ефІакІуэри.

- 2020 гъэм цІыхубэм псори зэхэту Іуэхутхьэбзэу мин 923-р хуащІащ, ар 2019 гъэм яхуэзэфІэкІауэ щытам нэхъри хуэдэ зырэ ныкъуэкІэ нэхъыбэщ. ЦІыхухэм Зыуэ щыт порталымкІэ Іуэхутхьэбзэ лІэужьыгъуэу хуащІэр 200-м нэсащ. Ерыщ щыпсэухэм я процент 83-м щІигъум зыщагъэтхащ ЕСИА-м икІи Іэмал иІэ къэрал Іуэхутхьэбзэхэм Зыуэ щыт я порталыр къагъэсэбэпыну. КИФЩІ-м хьыбэ щІыналъэхэр кьапщтэмэ, абыкІэ бжьыпэр тІыгъщ, - къыхиГъащащ министрым. Абы апхуэдэуи жиІащ мыхьэнэшхуэ зиІэ нэгъуэщІ Іуэхутхьэбзэ 25-ри дызэрыт ильэсым электроннэ мардэм хуагъакІуэну зэрамурадыр. Цыхухэр нэхъыбэу кьызыщІэупщІэ Іуэхутхьэбзэхэм ящыщу кьагъэлъэгъуащ сабий пособиехэр яхуэгъэувынымрэ ахэр етынымрэ, пенсэхэр зэрыхъум теухуа справкэхэр тыныр, бгъэІэпхъуэ мыхъу мыпкъыр кадастрым хэгъэхэнэр, ЕГРН-м теухуа хъыбархэр ятхыныр, нэгъуэщІхэри.

КІуэкІуэ Казбек кьызэхуэсахэм ягу кьиГъэкІыжащ УФ-м и Президентым Къэрал Советым и Президиумымрэ Стратегие мыхьэнэ зиІэ жэрдэмхэм я агентствэмрэ я зэІуІэну мэлыжьыныр и 15-м иригъэкІуэкІам я унэтІыныгъэм ирилъэта хэха хуэщІын хуейуэ къалэну кьызэрыщигъэувар: «къэралыр дэфтэрхэм йолэжь» мардэм кьытекІауэ «къэралыр цІыхухэм ядолажьэ» жьхуиІэм хуэкІуапхъэщ икІи административнэ Іуэху хэхахэр мыхъуу, цІыхухэр махуэ кьэс зыІууэхэм ятещІыхьауэ лэжьапхъэщ. «Къэрал властым и лэжьыгъэр зыхуэдэр цІыхубэм иджыпсту кьызэрилъытэр хуащІэ Іуэхутхьэбзэхэм я фІагъым ельытауэщ», - Президентым и псалъэхэм я купщІэр кьиГъэлъэгъуащ республикэм и Унафэщ1ым.

КъБР-м и Іэтащхьэм кьигъэуващ лэжьакІуэ гуп кьызэрагъэпэщыну. Абы и кьалэну щытынур иубзыхуащ - цІыхухэм электроннэ Іэмалкіэ хуащІэ къэрал, муниципальнэ Іуэхутхьэбзэхэр псынщІэу, фІагъ лъаги иІэу хуащІэным кІэльыплъыным, зыхуэфащэ тхьылъхэр зэхуэахъэсыну щыхуагъэувкІэ зыкІи зыхуэмеинухэри зэрагъэпэщынкІэ памыубыдыным, административнэ лъэпощхьэпохэр гъэмащІэным я нэІэ трагъэтынырщ. КІуэкІуэ Казбек цІыхухэм Іуэхутхьэбзэ яхуащІэным епха министерствэ псоми я унафэщІхэм яхуигъуващ а уэнэтІныгъэмкІэ ирагъэкІуэкІ лэжьыгъэр щІагъэхуэбжьыну.

КъБР-м и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек зэІущІэм и кІэм кьыхигъэщхьэхуІащ: «Лэжьыгъэшхэ идогъэкІуэкІ. Ауэ ныкъусаныгъэ, зэфІэмыхьэныгъэ мыинхэри кьэвмыгъэхъу, абыхэм зэфІэдгъэкІахэм мыхьэнэ ямыІэу кьышІрагъэдзынкІэ хъунущ. Гъэгу километрищэкэр теплъхьэфынущ, ауэ абы зы кумб иІэмэ, ар псоми яІыгъунущ. Абы кьыхэкІыуи цІыхур арэзы техъуэнукъым сымаджэщ нэхьыфІ дыдэм и лэжьыгъэм, абы екІуалІэ цІыхум кьыщыІущІэ пэшыр зыхуэй хуэмызамэ, е а къудамэм и кьалэнхэр тэмэму имыгъэзащІэмэ. А Іуэхуэм нэхъыфІу елэжьыпхъэщ, властым зэфІэгъэкІэм цІыхухэм пщІэ хуащІын папщІэ».

КъБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ1аІ1э.

Нобэрэ пщэдейрэ

Мэлыжьыхьым и 22, *махуэку*

♦ЩІым и дунейпсо махуэщ

♦Секретарым и дунейпсо махуэщ

♦Экологием кьиухь шынагъуэм зыщыхъуэмэным и махуэщ

♦1370 гъэм Франдзием и пащтыхь Карл V и унафэкІэ Бастилие быдапІэр ухуэн щІадзащ.

♦1832 гъэм император Николай Езанэм и унафэкІэ Урысейм нэгъуэщІ къэрал Іуэхуэмкіэ и министерствэр къызэрагъэпэщащ.

♦1863 гъэм Москва къалэ Думэм и апэ зэхуэсыр екІуэкІащ.

♦1906 гъэм Алыджым и къалащхьэ Афинхэм кьыщызэІуэхащ зи мычъэу Олимп Джгуэгр.

♦1918 гъэм Урысейм и ВЦИК-м унафэ кьыщтащ къэралым и цІыхухэр дзэ Іуэхум хуегъэдэжьым теухуауэ.

♦Совет къэралыгъуэм и къызэгъэпэщакІуэхэм ящыщ, СССР-м и ЦІыхубэ комиссархэм я совет и апэ унафэщІу щыта **Ленин (Ульяновъ) Владимир** къэралъхуэр илъэси 151-рэ ирокъу.

♦Урыс, американ тхакІуэ цІэрыІуэ, зэдзэкІакІуэ, литературовед **Набоков Владимир** кьызэралъхуэр илъэси 122-рэ ирокъу.

♦Бзэщ1эныгъэлІ, КъБР-м щІэныгъэхэмкІэ щІыхь зиІэ и лэжьакІуэ, КъБР-м щІыхь зиІэ и егъэджакІуэ **Елбэд Хьэсэн** кьызэралъхуэр илъэси 135-рэ ирокъу.

♦Химие щІэныгъэхэм я доктор, профессор, УФ-м щІэныгъэхэмкІэ щІыхь зиІэ и лэжьакІуэ, РАЕН-мрэ ЩІДАА-мрэ я академик **МэкІэтІей Абдулэхь** кьызэралъхуэр илъэс 79-рэ ирокъу.

♦Урысей географие обществэм хэт, ныбжьыщІэхэм я «Додо Клаб» зэгухьэныгъэм (КъБР) и унафэщІ **Мысырджэн МуІэед** и ныбжьыр илъэс 69-рэ ирокъу.

♦Усакіуэ, зэдзэкІакІуэ, адыгэ усакІуэхэм я Іэдакъэщ1экІ куэд урысыбзэм кьиызыгъэзэгъа **Пряжников Александр** и ныбжьыр илъэс 52-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык уфаущ щыщытынущ, пІалъэ-пІалъэкІэрэ уэшх кьыщешхынущ. Хуабэр махуэм градуси 9 - 11, жэщым градуси 8 - 9 щыхъунущ.

Мэлыжьыхьым и 23, *мэрем*

♦Тхьылъымрэ авторым и хуитныныгъэхэмрэ я дунейпсо махуэщ

♦Инджылызыбзэм и дунейпсо махуэщ

♦Испаныбзэм и махуэщ

♦Тыркуэм щагъэлъэпІэ я къэрал суверенитетымрэ сабийхэр хъумэнымрэ я махуэр

♦Израилым и щхьэхуитныныгъэм и махуэщ

♦Испаниэм зэгуэкІуахэм я махуэр щагъэлъэпІэ

♦1836 гъэм Петербург кьыщыдзкІащ «Современник» журналым и апэ номерыр.

♦1907 гъэм Чейни Гриффит Джон (цІыхубэм Лондон Джек цІэмкІэ яцІыху хъуэ тхакІуэр), Сан-Франциск щекъащ дунейм и хуэрея-гъыр кхъухькІэ зэщІигъэхьэну.

♦1908 гъэм Москва и тхыдэм щынэхъ ин дыдэхэм ящыщ псыдзэ кьыщІэхуэу щытащ.

♦1943 гъэм СССР-м и Совнаркомым Щэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхубэ хозяйствэр зэфІэгъэувэжьыным теухуа унафэ кьищтащ.

♦1951 гъэм СССР-м и Олимп комитетыр кьызэрагъэпэщащ.

♦1964 гъэм СССР-м и Министрхэм я Советым унафэ кьищтащ макъ зыптратхэ пластинкэхэр кьыщІэзыгъэкІ «Мелодия» фирмэр кьызэрагъэпэщыным теухуауэ.

♦Инджылыз драматург щэджащэ **Шекспир Уильям** кьызэралъхуэр илъэс 457-рэ ирокъу.

♦Урыс композитор, пианист, дирижёр цІэрыІуэ, РСФСР-м и цІыхубэ артист **Прокофьев Сергей** кьызэралъхуэр илъэси 130-рэ ирокъу.

♦КъБР-м и цІыхубэ тхакІуэ **Теунэ Хьэчим** кьызэралъхуэр илъэси 109-рэ ирокъу.

♦Совет тхакІуэ, теленэтынхэр езыгъэкІуэкІыну щыта, УФ-м гъэзджэхэмкІэ щІыхь зиІэ и лэжьакІуэ **Скороходов Глеб** кьызэралъхуэр илъэс 91-рэ ирокъу.

♦Совет актёр, сурэтыщІ, УФ-м и цІыхубэ артист **Прыгунов Лев** и ныбжьыр илъэс 82-рэ ирокъу.

♦Генерал-лейтенант, Абхъаз Республикэм зыхъумэжьныгъэмкІэ и министру щыта, Абхъазым и ПІы-хьужь **Сосналы СультІан** кьызэралъхуэр илъэс 79-рэ ирокъу.

♦Футболист Іэзэу щыта, СССР-м спортымкІэ щІыхь зиІэ и мастер, СССР-м щІыхь зиІэ и тренер **Бышовец Анатолий** и ныбжьыр илъэс 75-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техъэ-текІыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 13 - 15, жэщым градуси 7 - 8 щыхъунущ.

Зыгъэхьэзырар
ЖЬЭКІЭМЫХЪУ Маринэщ.

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Адэм хуэмыгъасэр анэм хуэумыскъым.

● КЪБР-м и Парламентым

ЕгъэджакІуэхэм я хуитныгъэхэм гулъытэ хуащІ

КЪБР-м и Парламентым Егъэджэныгъэмкіэ, щІэныгъэмрэ щІалэгъуалэм я Іуэхухэмкіэ и комитетым и жэрдэмкіэ, иджыблагъэ депутатэр яІущІащ республикэм и курыт еджапІэхэм я унафэщІхэм. Ар траухуащ мэлыжьыхьым и 27-м игъэлъапІэ Урысей парламентаризмэм и махуэм.

ЗэІущІэм хэтащ КЪР-м и Парламентым Егъэджэныгъэмкіэ, щІэныгъэмрэ щІалэгъуалэм я Іуэхухэмкіэ и комитетым и унафэщІ **Емуз Нинэ**, комитетым хэтхэр, КЪР-м ЦІыхухэр егъэджэныгъэмкіэ, щІэныгъэмрэ щІалэгъуалэм я Іуэхухэмкіэ и министерствэм егъэджакІуэхэм я Іэзэгъэм щыхагъахьуэ и Іуэхущ1аІ1эм и унафэщІым и къуэдзэ **Кравцовэ Фатімэ**.

Емуз Нинэ псом япэу тепсэлъыхьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и хабзэубзыху орган нэхъыщхьэр зэрызэфІэувар, депутатхэм я лэжьыгъэм, парт Іуэхум, цІыхухэм зэрадэлажьэ Іэмалхэм.

Зэ1ущІэм къыщытеувыІащ «Урысейм и егъэджэныгъэм и Іуэхукіэ» законым и 47-нэ Іыхьэм («Егъэджакіуэхэм я хуитныныгъэхэмрэ щхьэхуитныныгъэмрэ зэрагъэзащІэр») къыщыгъэльагъуэхэр республикэм зэрыщагъэзащІэм.

- 2020 гъэм КЪР-м ЦІыхухэр егъэджэныкІмкІэ, щІэныгъэмрэ щІалэгъуалэм я Іуэхухэмкіэ и министерствэм зыхуагъэзащ курыт еджапІэхэм я лэжьакІуэ 20-м я хуитныныгъэхэр кьыззрызэпаудам теухуауэ. КъищынэмыщІауэ, профсоюз Іуэхущ1аІ1эхэми апхуэдэ тхыгъэ 28-рэ яІэрыхьащ. Нэхъыбэр теухуат ІэнатІэм зэрыІуагъэкІам, лэжьакІуэхэм я штат бжьыгъэр нэхъ мащІэ зэращІам, улахуэр зэрытрагъаушэ щыкІэм, зэрысымаджам папщІэ иратыпхъэ тхьылъымпІэхэм, зыгъэпсэкъуГуэ махуэхэмрэ махуэшхуэхэмрэ зэрагъэлажьэам. Іуэхущ1аІ1эхэм зыхуэзыгъэзахэм я Іуэхухэр псори хуэзхаГъэкІащ.

Емуз Нинэ кьызэхуэсахэм ягу кьиГъэкІыжащ министерствэм и сайтым (www.edu.kbr.ru) Іуэхугъуэ псомкІи уздэнсалъэ хъуну номерхэр зэритыр, лэжьыгъэ Іуэхухэм ятеуухуауэ чэнджэщхэр пщІэншэу щагъэзытыну напэкІуэцІым - онлайнинспекция.рф. - и ссылкэри абдеж кьызэрыщыхьар.

ПІалъэ кІыхьым тещІыхьауэ (зы илъэсым нэскІэ) ильэсипщым зэ нэхърэ мынэхьыбзу егъэджакІуэм и Іэнатіэр кьигъэнэну иІэ хуитныныгъэ кьаъэсэбэпащ, цІыхуи 158-м. Я псэукІэр ирагъэфІакІуэну чэзум пэплъэ егъэджакІуэхэр мы зэманым 219-рэ мэхъу. 2020 гъэм «Къуажэ егъэджакІуэ» программэмкіэ лэжьыгъэ ІэнатІэ ягъэуващ егъэджакІуэм и.

КЪР-м Лэжьыгъэмрэ социальнэ дзэпэкъуныгъэмкіэ и министерствэм кьиухьа бжьыгъэхэмкіэ, пэшым щІат пщІэм, электрокъарумрэ унэр зэрагъэпэлъэмрэ текІуадэмкіэ зызышІагъакъуэ егъэджакІуэхэр 2021 гъэм ГъатхэпэМ и 1-м ирихьэлІэу цІыху 8458-рэ мэхъу. Зы цІыхум зэрыдэлэпыкъу ахъшэр псом 1311-щ.

- Я лэжьыгъэ нэхъыщхьэр къэралыгъэм аттестацэ пхыкІын хуейуэ ираджэ егъэджакІуэхэм я улахуэр зэрырат щІыкІэм зэІущІэм щытепсэлъыхьащ. 2020 гъэм Іэщ1агъэлІ 1614-м хущІагъэжащ сом мелуани 3-м щІигъу.

ЗэІущІэм кърихьэлІахэм псоми Іэмал яІащ я Іуэху ельытыкІэхэр кьагъэлъэгъуэну. ЖаІахэр кьэлытауэ, республикэм и министерствэхэмрэ Іуэхущ1аІ1эхэмрэ зэлэжьыпхъэхэр комитетым яхуитащ.

БЕЛГЪЭРОКЪУЭ Марьянэ.
Сурэтыр **Елькъан Артур** *трихащ*

ПУТИН Владимир: Дыдэкъуэтмэ, псоми дыпэлъэщынущ

Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир УФ-м и Конституцэм къыщыгъэлъэгъуа и къалэн нэхъыщхьэхэм ящыщ зыр дыгуасэ игъэзэщІащ. Къэрал Іэтащхьэм Урысей Федерацэм и Федеральнэ Зэхуэсым Зэрызыхуигъазэр иджы 27-нэу екІуэкІащ (абы щыщу 17-р Путиным ыхьлъысащ).

2021 ГЪЭМ зэхуэсышхуэр щекІуэкІар «Манеж» гъэлъэгъуэныгъэ пэш нэхъыщхьэщ. Абы щызэхуэсащ журналист 400-м щигъу.

ЗэІущІэм кърихьэлІащ Зэрызыхуагъазэм къыщыІэта Іуэхугъуэхэр зыгъэзэщІэну зи пщэ къыдэхуэхэу УФ-м Федерацэмкіэ и Советым хэтхэр, Къэрал Думэм и депутатхэр, Правительствэм щыщхэр, Конституцэ судым, Суд Нэхъыщхьэм, Арбитраж судым я унафэщІхэр, Прокурор Нэхъыщхьэр, Хэкакіуэ комиссэм, Къэзыбж палатэм я унафэщІхэр, Урысей Федерацэм и Жылагъуэ палатэм, Къэрал Советым хэтхэр, хэгъэгу Іэтащхьэхэмрэ хабзэубзыху органхэм я унафэщІхэмрэ, политикэ, жылагъуэ, дин лэжьакІуэхэр.

Политологхэм, журналистхэм зэрыжуагъэфащам тету Путин Владимир и къэпсэлъэныгъэр кьыщідзащ блэкІа ильэсым дуней псор зыІууа уз зэрыщІалэм дызыригъэуза щытыкІэмрэ абы дызэрыпэлъэщымкІэ.

- Нобэрей Зэрызыхуагъазэр нэхъыбэу зытеухуауэ щытынур къэрал кІуэцІ Іуэхугъэр, ар узыншагъэр хъумэнырщ, социальнэ политикэрщ, экономикэрщ. Мащ1эу и гугъу сщІынущ къэрал щІыб политикэмрэ щынагъуэшагъэмрэ. Ауэ къызэрыщІэздзэнэр, дауи, дуней псор зэщІэзыщта уз зэрыщІалІэ мыгугьІуэгъэрщ, - жиІащ Путиным. - Щытыкіэ щыгугъут Урысейм и хэгъэгу псоми, сымаджэщхэм сымаджэр щІэзт, кислородыр яхурикъуртэкъым, ИВЛ аппаратхэр хъаймэщІэкІыпт, дохутырхэм зэрызахъуэмэ фэиІыхьэгъуэхэр зырызыххэу яту арат. Эпидемиер ерыщу къыттегуплІэрт, ауэ сыт хуэдизу оригузэвэми, быдэу си фІэщ хъурт лъэпощхьэпохэр къызэрызэдзэкІынур.

ЦІыхухэри, жылагъуэри, къэралри зэкъуэту пэщІэувэри, дыпэлъэщащ. Іуэхур тыншу щытакъым, дауи, цІыху мелуан бжыгъэм я гуащІэдэкІэщ ар кьызэрыдэхъулІар. Нобэ зэхуэсым кьрихьэлІащ дохутырхэр, фельдшерхэр, медсестрахэр, дэпэкъыгъэгъу псынщІэм щылажьэхэр. Псоми фІыщІэ яхуэсщІыну сыд еухуэдэ. ЕкъулІэныгъэшхэщ ди щІэныгъэлІхэм яхуэфІэкІари. Иджыпсту коронавирусым зырызыщахъумэу вакциниищ дІызащ, ахэри, нэгъуэщІ кьэхутэныгъэхэри зи фІыгъэр ди къэралым и щІэныгъэ, технологие Іэнатіэм еужьэрэкІыу зэрызиужьырц. ФІыщІэ яхуэщІыпхъэщ пандемием и лъэхъэнэм зи къулыкъу кьыпэрымыкІыу езыхьэкІа псоми.

(КІэухыр 2-нэ нап.).

КІУЭКІУЭ Казбек: УФ-м и Президентым къигъэувахэм ди республикэм и дежкІэ стратегие мыхьэнэ яІэщ

Республикэм и инфраструктурэм зэрызиужьыным ельытащ псэукІэр зэрефІэкІуэнур

ЦІыхухэм я гурыгъу-гурыщІэхэм щыгъуазэу щытынур гъэзэщІакІуэ властым и лэжьакІэхэм зегъэужьыныжьмкІэ Іэмал нэхъыщхьэ дыдэхэм ящыщщ. Къэралым и Президентым ыгъэзэщІ зэмыІэпэужьыгъэхэм апхуэдэу куэдрэ щыжиІащ. Дэ сытым дежи цІыхухэм кьыхалъхьэ Іэзэхуэр ди лэжьыгъэм кьыщыдолъытэ. Дэ сытым дежи цІыхухэм кьыхалъхьэ Іэзэхуэр ди лэжьыгъэм кьыщыдолъытэ. Къэралым и Президентым зэрызэхуэдизкІэ ар кьыщыдолъытэ. Абы щыгъуэм Президентым нэхъ зытегъэзыжьыхьэр ІэнатІэм кьыгъэзэщІ. Нэхъыщхьэ дыдэр арщи, а лэжьыгъэм хуэдизу хэхъуащ розницэ сатууэ ящІми. 2021 гъэм республикэм щыпащэнущ псори зэхэту сом мелард 23,5-м щигъу хуэзэу. Кьаагъэсэбэпыну мыпкъум и процент 70-м щІигъур социальнэ Іуэхухэм хуоз: цІыхухэм защІэгъэкъуэн, егъэджэныгъэ, узыншагъэр хъумэн ІэнатІэкІэм.

Республикэм и Іэтащхьэм гулъытэ хэха хуищІащ узыншагъэ ІэнатІэм цІыхухэм щыхуащІэ къэрал, муниципальнэ Іуэхутхьэбзэхэм я фІагъым хэгъэхъуэным. КьБР-м экономикэ зыужьныныгъэмкІэ и министр Рахаев Борис зэрыжиІамкІэ, УФ-м Экономикэ зыужьныныгъэмкІэ и министерствэм цІыхухэм электроннэ Іэмалкіэ хуащІэ Іуэхутхьэбзэхэм я фІагъыр хэгъэзэнэІуным хуэунэтІауэ иригъэкІуэкІа къэпщытэнэгъэхэм кьыззрагъэлъэгъуамкІэ, КъБздрей-Балъкъэрыр щІынальхъэм я рейтингым щыдэкІуеящ, илъэс кІуам зэуэ ІэнатІэ 18-кІэ и Іуэху ефІакІуэри.

- 2020 гъэм цІыхубэм псори зэхэту Іуэхутхьэбзэу мин 923-р хуащІащ, ар 2019 гъэм яхуэзэфІэкІауэ щытам нэхъри хуэдэ зырэ ныкъуэкІэ нэхъыбэщ. ЦІыхухэм Зыуэ щыт порталымкІэ Іуэхутхьэбзэ лІэужьыгъуэу хуащІэр 200-м нэсащ. Ерыщ щыпсэухэм я процент 83-м щІигъум зыщагъэтхащ ЕСИА-м икІи Іэмал иІэ къэрал Іуэхутхьэбзэхэм Зыуэ щыт я порталыр къагъэсэбэпыну. КИФЩІ-м хьыбэ щІыналъэхэр кьапщтэмэ, абыкІэ бжьыпэр тІыгъщ, - къыхиГъащащ министрым. Абы апхуэдэуи жиІащ мыхьэнэшхуэ зиІэ нэгъуэщІ Іуэхутхьэбзэ 25-ри дызэрыт ильэсым электроннэ мардэм хуагъакІуэну зэрамурадыр. Цыхухэр нэхъыбэу кьызыщІэупщІэ Іуэхутхьэбзэхэм ящыщу кьагъэлъэгъуащ сабий пособиехэр яхуэгъэувынымрэ ахэр етынымрэ, пенсэхэр зэрыхъум теухуа справкэхэр тыныр, бгъэІэпхъуэ мыхъу мыпкъыр кадастрым хэгъэхэнэр, ЕГРН-м теухуа хъыбархэр ятхыныр, нэгъуэщІхэри.

КІуэкІуэ Казбек кьызэхуэсахэм ягу кьиГъэкІыжащ УФ-м и Президентым Къэрал Советым и Президиумымрэ Стратегие мыхьэнэ зиІэ жэрдэмхэм я агентствэмрэ я зэІущІэм мэлыжьыныр и 15-м иригъэкІуэкІам я унэтІыныгъэм ирилъэта хэха хуэщІын хуейуэ къалэну кьызэрыщигъэувар: «къэралыр дэфтэрхэм йолэжь» мардэм кьытекІауэ «къэралыр цІыхухэм ядолажьэ» жьхуиІэм хуэкІуапхъэщ икІи административнэ Іуэху хэхахэр мыхъуу, цІыхухэр махуэ кьэс зыІууэхэм ятещІыхьауэ лэжьапхъэщ. «Къэрал властым и лэжьыгъэр зыхуэдэр цІыхубэм иджыпсту кьызэрилъытэр хуащІэ Іуэхутхьэбзэхэм я фІагъым ельытауэщ», - Президентым и псалъэхэм я купщІэр кьиГъэлъэгъуащ республикэм и Унафэщ1ым.

КъБР-м и Іэтащхьэм кьигъэуващ лэжьакІуэ гуп кьызэрагъэпэщыну. Абы и кьалэну щытынур иубзыхуащ - цІыхухэм электроннэ Іэмалкіэ хуащІэ къэрал, муниципальнэ Іуэхутхьэбзэхэр псынщІэу, фІагъ лъаги иІэу хуащІэным кІэльыплъыным, зыхуэфащэ тхьылъхэр зэхуэахъэсыну щыхуагъэувкІэ зыкІи зыхуэмеинухэри зэрагъэпэщынкІэ памыубыдыным, административнэ лъэпощхьэпохэр гъэмащІэным я нэІэ трагъэтынырщ. КІуэкІуэ Казбек цІыхухэм Іуэхутхьэбзэхэр яхуащІэным епха министерствэ псоми я унафэщІхэм яхуигъуващ а уэнэтІныгъэмкІэ ирагъэкІуэкІ лэжьыгъэр щІагъэхуэбжьыну.

КъБР-м и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек зэІущІэм и кІэм кьыхигъэщхьэхуІащ: «Лэжьыгъэшхэ идогъэкІуэкІ. Ауэ ныкъусаныгъэ, зэфІэмыхьэныгъэ мыинхэри кьэвмыгъэхъу, абыхэм зэфІэдгъэкІахэм мыхьэнэ ямыІэу кьышІрагъэдзынкІэ хъунущ. Гъэгу километрищэкэр теплъхьэфынущ, ауэ абы зы кумб иІэмэ, ар псоми яІыгъунущ. Абы кьыхэкІыуи цІыхур арэзы техъуэнукъым сымаджэщ нэхьыфІ дыдэм и лэжьыгъэм, абы екІуалІэ цІыхум кьыщыІущІэ пэшыр зыхуэй хуэмызамэ, е а къудамэм и кьалэнхэр тэмэму имыгъэзащІэмэ. А Іуэхуэм нэхъыфІу елэжьыпхъэщ, властым зэфІэгъэкІэм цІыхухэм пщІэ хуащІын папщІэ».

КъБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ1аІ1э.

Нобэрэ пщэдейрэ

Мэлыжьыхьым и 22, *махуэку*

♦ЩІым и дунейпсо махуэщ

♦Секретарым и дунейпсо махуэщ

♦Экологием кьиухь шынагъуэм зыщыхъуэмэным и махуэщ

♦1370 гъэм Франдзием и пащтыхь Карл V и унафэкІэ Бастилие быдапІэр ухуэн щІадзащ.

♦1832 гъэм император Николай Езанэм и унафэкІэ Урысейм нэгъуэщІ къэралъхуэр Іуэхуэмкіэ и министерствэр къызэрагъэпэщащ.

♦1863 гъэм Москва къалэ Думэм и апэ зэхуэсыр екІуэкІащ.

♦1906 гъэм Алыджым и къалащхьэ Афинхэм кьыщыІуэхащ мычъэу Олимп Дж

Дыззэкъуэттмэ, псоми дыпэлъэщынущ

(КІэухыр. ПэщІэдзэр 1-нэ нап.)

Дызэрыт лъэхъэнэм гулъытэ нэхъыбэ зыхуэщІыпхъэхэм ящыщу къэрал лІыщхьэм кьилъытащ вакцинэ зыхегъэІуныр. Урысей Федерацэм и Правительствэм, Узыншагъэр хьумэнымкІэ министерствэм, хэгъэгу Іэтащхьэхэм я нэІэ трагъэтын хуейщ щІыналъэ псоми щыпсэу, жэрдэм зиІэ дэтхэнэ зи щыхуми а мастэр зыхриГъэлъхьэжьмэ. Бжьыкьэм ирихьэлІэу ар зыхезыгъэІуми я бжыгъэр ирикъумэ, нэхъыбэм иммунитет яІэнущ. Вакцинэращ уз зэрыщІалэм уэзрыпэлъэщыну щыІэ Іэмалыр.

- Дэ дызэрыщыгуязэмкІи, езыхэм зэрыжаІэмкІи, къэрал зызыужьа куэдым я медицинэ Іэнатіэр эпидемием къыхигъэщІащ. Дэ тхуэдэу пэлъэщащ щыІэкъым узыфэ кьежьам. Ауэ иджыпстуи дунейпсо медицинэм щекІуэкІ революцэр дэрп блэдгъэкІ мыхъун Іуэхущ. Эпидемием и хьэтыркІэ телемедицинэм, интеллект Іэрыщ1ым заужьащ, апхуэдэуи ефІэкІуащ узыр къызэрахутэ, операцэ зэращ, узыншагъэр зэрызэфІагъэувэж, хущхъуэ кьызэрыщІагъэкІ Іэмалхэр. Дэри ди щІыхуэм щхьэкІэ а псоми дыхунэсыщІ Іэмал зимыІэщ.

Пандемием кьыша гуґуехьхэм щытепсэльыхьым Путин Владимир къыхигъэщІащ дэ псэукІэм зэрегугуаери. ИкІи дыщІигъуащ щІыхуэм я хэхъуэр егъэфІакІуэн зэрыхуейр, хуейлейсхэм я бжыгъэр хэхъуэ зэрымыхъунур. «Псом япэу къэралыр дэІэпыкъун хуейщ сабий зэрыс унагъуэ дахуэхахэм. Ар Правительствэм япэ иригъэщу зытелажьэхэм ящыщщ, дяпэкІи аращ зиужь итынур. Иджыпсту унагъуэм ис апэ, етІуанэ сабийжэм я ныбжьыр илъэсищ хъуэуахъшэ ират. Ар сом 11.300 мэхъу. Хэгъэгу 78-м апхуэдэ ахъшэ сабий ещанэми щрат. Нэгъабэ илъэсищым щегъэжьауэ я илъэсиблым нэс ахъшэ етту едгъэжьащ, ар сом 5650-м къыщыщІэдзауэ 11300-м нос. Иджыри Правительствэм и пщэ изолъхьэ бадзэуэгъуэм и 11-щегъэжьауэ сабий зэрыс унагъуэхэм зэрызыщІагъэжъуэн Іэмалхэр къыхалъхьну. Ауэ я зыныкъуэ Іэхуэхэр икІэщыпІэкІэ зэфІэгъэкІын хуейуэ къоув. Кьулейсыгъэр мыбзэгъэн папщІэ, унагъуэхэм я псэукІэм набдзэгубдзапІъэу дыхуащытпхъэщ. Кьапщтэмэ, адэ е анэ зи закъуэу сабий зыпІэхэм къэрал дэІэпыкъунытэ етын хуейщ. Кьэзылъхуахэм яз зимыІэхэм, е зи адэ-анэ зэбгъэдэкІыжа сабийхэм (илъэси 8-м щегъэжьауэ 16 хъуху) мазэ къэс сом 5650 иратынущ. А унафэм къару егъуэт бадзэуэгъуэм и 1-м. Апхуэдэ дыдэу дэІэпыкъун хуейщ зи Іуэху хуэмыкІуэ бзылъхугъэ уэндэгъуэхэм. Абыхэми учётым щыува мазэм щегъэжьауэ сом 6350 иратынущ» - жиІащ Президентым.

Къэрал лІыщхьэм къыхигъэщащ анэ (унагъуэ) капиталым теухуа программэр 2026 гъэ пщІондэ зэрылажьэнур. А ахъшэр сом мин 640-рэ ирокъу.

Путиным къызэрыкигъэщамкІэ, щытыкІэ гугъу ихуахэм, зи хэхъуэр зыфІэкІуэдахэм я псэукІэр зэрызэтраублэжьным ялэжь, апхуэдэ гугуехь хэт куэд зэрыщІэм къыхэкІыу, школакІуэ ныбжьым ит сабий псоми щыщхьэІуми сом мин пщІырыпщІ иратынущ, еджапІэм хуагъэхъэзырын папщІэ. Абы хеубыдэ мы гъэм школым щІэтІысхьэ щыкІуэхэри.

Урысейм и Іэтащхьэм иригушхуэу къыхигъэщащ эпидемием и лъэхъэнэм медицинэ еджапІэ къэзыуха щІалэгъуалэ куэд я уэзыншагъэм щымысхьыжу сымаджэхэм зэрахьхьар, дохутырхэм дэІэпыкъуэгъу зэрахуэхъуар. ИкІи дыщыгъуащ щІалэгъуалэм къэкІуэн дахэ яІэн папщІэ яльэкІ къыззрамыгъэнэнур. А гъуэгум къыщыщІидзэр курыт еджапІэращ, ныбжьыщІэхэм я унэ етІуанэрщ. Ар нэхуу, хуиту щытыным толажьэ къулыкъущІэхэр. 2024 гъэм иджыри школ 1300-рэ яухуэнущ, сабий мелуан щеджэфын хуэдэу, еджапІэхэм автобус мин 16 иратынущ. 2020 гъэ лъандэрэ класс унафэщІхэм я улахуэм хущІагъуащ. Иджы щІыхуэм я лъэІукІэ, курыт щІэныгъэ щызэрагъэгъуэт еджапІэхэм щылажьэ кураторхэмэ сом мин тхуэрытху улахуэм хухалъхьэ. ЕгъэджакІуэхэр щагъэхьэзыр еджапІэ нэхъыщІхьэхэр зыхуэй-зыхуэфІхьмкІэ къызэрагъэпэщын папщІэ дызыхуэкІуэ илъэситІым сом меларди 10 хухахыныр зэрыфІэигъуэр къыхилъхьащ Путиным икІи жиІащ Урысейм и къэкІуэнур егъэджакІуэхэм куэдкІэ зэрелъытар. Апхуэдэуи къуажэхэмрэ къалэхэмрэ дэт щэнхабзэмкІэ унэхэр, библиотекэхэр, музейхэр къагъэщІэрэщІэжьын папщІэ сом мелард 24-рэ зэрыхуэутІыпщынур игъэбелджылащ.

- Зы мазэ дэкІмэ, 11-нэ классыр къэзыух ныбжьыщІэхэм къэрал экзаменхэр ятынущ. Абыхэм ящыщу процент 60-м пщІэншэу къэрал еджапІэхэм щІэныгъэ щызэрагъэгъуэтыну Іэмал яІэнущ. Урысейм нэмыщІ нэгъуэщІ зы къэрал щІэкъым щІэныгъэ нэхъыщхьэ пщІэншэу апхуэдизым щызэІэрагъэхьэу. Ауэ дэ абдеж дыкъыщыувыІэкъым. ДызыхуэкІуэ илъэситІым иджыри мин 45-рэ бюджет тІысыпІэу къызэІутхынщ. Абыхэм ящыщу процент 70-р къыщызэрагъэпэщынур Урысейм и щІыналъэхэращ. Апхуэдэуи еджапІэ нэхъыщхьэхэм нэхъри зедгъэужьын папщІэ дызэрыт илъэсым щегъэжьауэ еджапІи 100-м сом мелуани 100-м щегъэжьауэ грантхэр къахьыну Іэмал яІэнущ. Апхуэдэ дэІэпыкъуныгъэм хущІэкъуэ хъунущ къэрал еджапІэ псори, - жиІащ Президентым.

Путиным къыхигъэщащ 2021 гъэр щІэныгъэмрэ технологиемкІэхэмрэ зэрыхуэхахар, абы теухуауэ ялажьхэр. Щхьэхуэу зыкъыгурыІуэ и 1-щегъэжьауэ сабий зэрыс унагъуэхэм зэрызыщІагъэжъуэн Іэмалхэр къыхалъхьну. Ауэ я зыныкъуэ Іэхуэхэр икІэщыпІэкІэ зэфІэгъэкІын хуейуэ къоув. Кьулейсыгъэр мыбзэгъэн папщІэ, унагъуэхэм я псэукІэм набдзэгубдзапІъэу дыхуащытпхъэщ. Кьапщтэмэ, адэ е анэ зи закъуэу сабий зыпІэхэм къэрал дэІэпыкъунытэ етын хуейщ. Кьэзылъхуахэм яз зимыІэхэм, е зи адэ-анэ зэбгъэдэкІыжа сабийхэм (илъэси 8-м щегъэжьауэ 16 хъуху) мазэ къэс сом 5650 иратынущ. А унафэм къару егъуэт бадзэуэгъуэм и 1-м. Апхуэдэ дыдэу дэІэпыкъун хуейщ зи Іуэху хуэмыкІуэ бзылъхугъэ уэндэгъуэхэм. Абыхэми учётым щыува мазэм щегъэжьауэ сом 6350 иратынущ» - жиІащ Президентым.

Къэрал лІыщхьэм къыхигъэщащ анэ (унагъуэ) капиталым теухуа программэр 2026 гъэ пщІондэ зэрылажьэнур. А ахъшэр сом мин 640-рэ ирокъу.

Путиным къызэрыкигъэщамкІэ, щытыкІэ гугъу ихуахэм, зи хэхъуэр зыфІэкІуэдахэм я псэукІэр зэрызэтраублэжьным ялэжь, апхуэдэ гугуехь хэт куэд зэрыщІэм къыхэкІыу, школакІуэ ныбжьым ит сабий псоми щыщхьэІуми сом мин пщІырыпщІ иратынущ, еджапІэм хуагъэхъэзырын папщІэ. Абы хеубыдэ мы гъэм школым щІэтІысхьэ щыкІуэхэри.

Урысейм и Іэтащхьэм иригушхуэу къыхигъэщащ эпидемием и лъэхъэнэм медицинэ еджапІэ къэзыуха щІалэгъуалэ куэд я узыншагъэм щымысхьыжу сымаджэхэм зэрахьхьар, дохутырхэм дэІэпыкъуэгъу зэрахуэхъуар. ИкІи дыщыгъуащ щІалэгъуалэм къэкІуэн дахэ яІэн папщІэ яльэкІ къыззрамыгъэнэнур. А гъуэгум къыщыщІидзэр курыт еджапІэращ, ныбжьыщІэхэм я унэ етІуанэрщ. Ар нэхуу, хуиту щытыным толажьэ къулыкъущІэхэр. 2024 гъэм иджыри школ 1300-рэ яухуэнущ, сабий мелуан щеджэфын хуэдэу, еджапІэхэм автобус мин 16 иратынущ. 2020 гъэ лъандэрэ класс унафэщІхэм я улахуэм хущІагъуащ. Иджы щІыхуэм я лъэІукІэ, курыт щІэныгъэ щызэрагъэгъуэт еджапІэхэм щылажьэ кураторхэмэ сом мин тхуэрытху улахуэм хухалъхьэ. ЕгъэджакІуэхэр щагъэхьэзыр еджапІэ нэхъыщхьэхэр зыхуэй-зыхуэфІхьмкІэ къызэрагъэпэщын папщІэ дызыхуэкІуэ илъэситІым сом меларди 10 хухахыныр зэрыфІэигъуэр къыхилъхьащ Путиным икІи жиІащ Урысейм и къэкІуэнур егъэджакІуэхэм куэдкІэ зэрелъытар. Апхуэдэуи къуажэхэмрэ къалэхэмрэ дэт щэнхабзэмкІэ унэхэр, библиотекэхэр, музейхэр къагъэщІэрэщІэжьын папщІэ сом мелард 24-рэ зэрыхуэутІыпщынур игъэбелджылащ.

- Зы мазэ дэкІмэ, 11-нэ классыр къэзыух ныбжьыщІэхэм къэрал экзаменхэр ятынущ. Абыхэм ящыщу процент 60-м пщІэншэу къэрал еджапІэхэм щІэныгъэ щызэрагъэгъуэтыну Іэмал яІэнущ. Урысейм нэмыщІ нэгъуэщІ зы къэрал щІэкъым щІэныгъэ нэхъыщхьэ пщІэншэу апхуэдизым щызэІэрагъэхьэу. Ауэ дэ абдеж дыкъыщыувыІэкъым. ДызыхуэкІуэ илъэситІым иджыри мин 45-рэ бюджет тІысыпІэу къызэІутхынщ. Абыхэм ящыщу процент 70-р къыщызэрагъэпэщынур Урысейм и щІыналъэхэращ. Апхуэдэуи еджапІэ нэхъыщхьэхэм нэхъри зедгъэужьын папщІэ дызэрыт илъэсым щегъэжьауэ еджапІи 100-м сом мелуани 100-м щегъэжьауэ грантхэр къахьыну Іэмал яІэнущ. Апхуэдэ дэІэпыкъуныгъэм хущІэкъуэ хъунущ къэрал еджапІэ псори, - жиІащ Президентым.

Путиным къыхигъэщащ 2021 гъэр щІэныгъэмрэ технологиемкІэхэмрэ зэрыхуэхахар, абы теухуауэ ялажьхэр. Щхьэхуэу зыкъыгурыІуэ нобэ экономикэр зэрыт щытыкІэмрэ пандемием къахуихьа гугъуехьхэмрэ зэрагъэзэкІужьым, хъарычэтыщІэ Іуэху мащІэхэмрэ курытым зэрадзэІэпыкъу щыкІэхэм, инвестицэ зэгурыІуэныгъэхэм, нэгъуэщІхэм.

Финансым и гугъу щищым жиІащ блокІа илъэсым бюджет ахъшэу къагъэсэбэпар куэдкІэ нэхъыбэм, къэрал мыльку зэпІэзэрыту къызэрынар икІи Правительствэмрэ Центральнэ банкымрэ адакІи жэуаплныгъэ ин зыпыть финанс политикэ ирагъэкІуэкІын зэрыхуейр дыщІигъащ.

Къэралым и зыужьныгъэр абы и щІыналъэхэм я Іэтащхьэхэм куэдкІэ зэрелъытар, абыхэм къыхалъхьэ жэрдэмхэр жыджэру зэрыдаІыгъынур, зыужьныгъэм хэпэбгъэхэр зэрагъэпэжэнур игъэбелджылащ Путин Владимир. Апхуэдэуи сыт щыгъуи зыужьныгъэ Іэмалхэр къызэрыхуэзэрагъэпэщынури, я къалэн нэхъыщхьэхэр икІэщІпІэкІэ зэрызэфІагъэкІынри ахъшэр и чэзум зэрыхуэутІыпщынури жиІащ.

Урысейм дуней псом щиубыдэ увыпІэм, къэрал щІыІ Іуэхуэхэр зэрызэтеублам, ди щІыхуэм я шынагъэншагъэр къызэрызэгъэпэщам, къэралым зэпІэзэрыту зиужьын папщІэ щІэІэ хэкІыпІэхэм, нэгъуэщІ куэдми и гугъу ищІащ Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир икІи Правительствэм хэтхэм а псори кьалъытэу Урысейм и социально-экономикэ зыужьныгъэм теухуауэ яІэ жэрдэмхэр бадзэуэгъуэм и 1 щІондэ яГъэхьэзырыну къалэн ящищІащ.

НЭЩІЭПЫДЖЭ Замирэ.

● Тэрч щІыналъэ

Накъыгъэм щІэращІэу Іуощ1э

Тэрч районым щыпащэ «Къалэ кІуэцІыр зыхуэй хуэгъэзэн» къэрал проектым ипкъ иту кърахьэлІэн хуей лэжьыгъэхэм.

2018 ГЪЭМ кьыщыщІэдзауэ ягъэлажьэ проектым и унэтІыныгъэ нэхъыщхьэхэм ящыщщ щІыналъэ гъуэгуэкІэ фэтэр зэтетхэм я бжэІупэхэмрэ зэІуэзэпэщ щІыныр. Иужьрей илъэсищым кьрибыдзэу бжэІупэ 22-р зыхуей хуагъэзащ. 2020 гъэм хиубыдащ сом мелуани 8,5-м щІигъу и уасэ лэжьыгъэ кьыщрахьэлІа бжэІупэу 6. Іэхур пщэрыль зыщащІа Май щІыналъэм и гъуэгууэу организацэм Іэхуэщ1апІэм Къэбэрдейм, Кьардэным, Бесльэнейм я щІэхэр зезыхьэ уэрамхэм тет фэтэрхэм я щІыхьэпІэхэмрэ Іэгъуэблагъэм щыІэ лъэс зекІуапІэхэмрэ асфальтыщІэ тралъхьэри, бетон къэухьэхэр, тетІысхьэпІэхэр ягъуэвыжащ, уэздыгъэхэр фІалъхьащ.

Май махуэшхуэхэм хуагъахьэзыращ кьалэ паркри. Илъэс кІуам абы къыщрахьэлІащ сом мplatн 4-м нэблагъэ и уасэ лэжьыгъэ. Ар а щІыпІэм щызэфІагъэкІын хуейуэ къапэщылъа Іуэхуэхэм я ятпэ Іыхьэрт: паркыр зэрыщыту къагъэнэхуащ, гъуэгуэкІэ къагъэщІэрэщІэжащ, жьы хъуэ жыг куэд ирахащ. Абыхэм я пІэкІэ жыгыщІэхэр хасэжащ. Лэжьыгъэхэм ящыкІэр пащэ.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

Ветеранхэм яхуозэ

Налшык къалэмкІэ ведомствэм хэмыт хъумакІуэ управленэм Росгвардием и ветеранхэм я махуэм екъэлІа зэІущІэ гуапэ щекІуэкІащ.

КЪЭР-м щыІэ Урысей Федерацэм и Лъэпкъ гвардием и ветеранхэм я советым и унафэщІ, полицэм и полковникыу къыхэкІыжа Хужьокъуэ Русланрэ Афган зауэм и ветеран, полицэм и прапорщик нэхъыжь Соблир Хьэсэнбийрэ ведомствэм и лэжьакІуэхэм яхуэзащ, росгвардейцхэм ехъулІэныгъэ лъагэхэр зыІэрагъэхьэну, я кьулыкъу кьалэнхэр зхэлэну ирахьэкІыну зэрагуапэр жралащ.

- Нобэ ди ведомствэм и ветеранхэм ирагъэкІуэкІ лэжьыгъэр ипэжьитІкІэ уасэ зимыІэщ. Загъэпсэхуну тІысыжами, абыхэм пащэ хуитыныгъэмрэ хабзэмрэ хьумэным, лэжьакІуэщІэхэмрэ дзэ къулыкъур езыхьэкІхэмрэ бгъэдалъхьэ зы еджапІэ нэхъыщхьэми щамыгъэтыну щІэныгъэ, - жиІащ Налшык къалэмкІэ ведомствэм щІэмыт хъумакІуэ Іэнатіэм и унафэщІм и къалэнхэр пІалъэкІэ зыгъэзащІэ Уэденов Алий.

ЗэІущІэм и кІэуэм росгвардейцхэм ведомствэм и ветеранхэм фІыщІэ хуащІащ, фэеплъ саугъэтхэр иратащ.

ЛЫКЪУЭЖЬ Маринэ,
пресс-Іуэхущ1апІэм и унафэщІ, полицэм и майор.

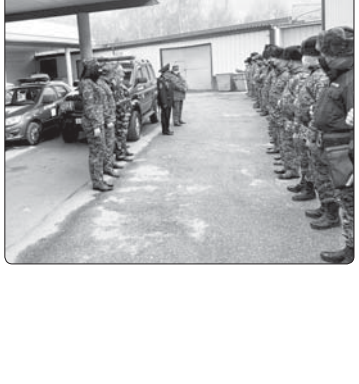

● Тхыдэ Іуэхугъуэхэр

ТекІуэныгъэм и диктант

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм ещанэу щекІуэкІынущ «ТекІуэныгъэм и диктант»-кІэ зэджэ тхыдэ Іуэхугъуэр. Хэку зауэшхуэм и напэкІуэцІхэр иджыри зэ кьыззэыгъэдзэкІыж а гукъэкІ дахэр хуэунэтІащ жылагъуэм и тхыдэ зэхэщІыкІкІэ къэІэтыным, зауэжь блэкІам теухуауэ щІыхуэм яІэ щІэныгъэм хэгъэхъуэным, зи хэкурэ зи лъэпкърэ фІыуэ зылъагъу щІэблэ къэгъэтэджыным. Мэлыжьыхьым и 29-м екІуэкІыну трауху а «ТекІуэныгъэм и диктант»р мы гъэм щегъэжьауэ дунейпсо утыкум йохьэ. Абы хэтынущ Урысейм къищынэмыщІауэ, ди лъахэгъуэхэр щыпсэу къэралыгъуэ 70-м щІигъу.

«ТЕКІУЭНЫГЪЭМ и диктантыр» кьыззэзыгъэпэщар «Урысей зэкъуэт» партырщ, ауэ ар абы даІыгъауэ егъэкІуэкІынымкІэ я гуащІэ халъхьэ Тхыдэм дихьэхэм я урысейпсо зэгухьэныгъэм, Урысейпсо зауэ-тхыдэ зэгухьэныгъэм, «ТекІуэныгъэм и волонтёрхэр» урысейпсо жылагъуэ зэщІэхъеенигъэм хэтхэм. Іуэхум зиубгъун папщІэ Хэкъэ Щхьэхуитхэм я Зэгухьэныгъэм я ІуэхугъэмкІэ федеральнэ къулыкъущІапІэр, Хамащ1 щыпсэу ди хэкуэгъуэхэм ядэлэжьэныр я дунейпсо гуманитар зэдзэІэпыкъуныгъэмкІэ федеральнэ къулыкъущІапІэр, «Ветеранхэм я зэгухьэныгъэ» урысейпсо жылагъуэ зэщІэхъеенигъэр, Урысейм егъэджанигъэ Іэнатіэм кІэпыпІынымкІэ и къэралыкъуэщІапІэр щІэгъэкъуэн мэхъу.

Диктантыр Іыхьитіу зэхэтынущ. Зыр Хэку зауэшхуэм и япэ илъэсхэм, советыдзэм и дзэзешхэмрэ дзэпщэмрэ я махуэщІхэм теухуащ. Дызэрыт гъэм илъэси 125-рэ ирокъу совет дзэзешэ цІэрыІуэхэу Жуков Георгийрэ Рокоссовский Константинрэ къызэралъхурэ. Абыхэм я цІэхэм епха Іуэхугъуэ зыбжанэ диктантым хиубыдэнущ. ЕтІуанэ Іыхьэр Хэку зауэшхуэм щыщІидза илъэсхэм Дзэ ПІлыжьым игъуэта хэщІыныгъэхэмрэ кьыхьа текІуэныгъэхэмрэ ехьэлІауэ щытынущ. Псори зэгуэсу диктантым зытхьнухэм упщІэ 25-м жэуап иратын хуейуэ къапэщылъщ. Абыхэм ящыщу упщІэ 20-р къэралым и тхыдэм теухуауэ щытынущ, кьэна 5-р диктантыр щатхэ щыналъэм и зауэ тхыдэм щыщу хагъэхьэнущ.

КьызэрэпэщакІуэхэр зэрыщыгугъымкІэ, Урысейм и кІуэцІкІэ диктантыр щатхэну щыпІэхэр мин 12 нэхърэ нэхъ мащІэ хъунукъым. Нэгъабэ хуэдэу, мы гъэми дунейпсо Іуэхугъуэр Урысейм ЗыхъумэжьыныгъэмкІэ и министерствэм, Урысей гвардием, Урысейм Граждан зыхъумэжьыныгъэм и ІуэхуэмкІэ, къызэрымыкІуэ щытыкІэхэмкІэ, къэхъуэ гуэзвэгъуэхэм я лъэужьхэр гъэзэкІуэжьнымкІэ и министерствэм, Урысейм къэрал кІуэцІ ІуэхуэхэмкІэ и министерствэм, Урысейм ЦІыхухэр егъэджэнымкІэ и министерствэм, Урысейм хьэрш (уахэ) ІуэхуэхэмкІэ и кьулыкъущІапІэм, Урысейм гъущІ гъуэгу ІуэхуэхэмкІэ и кьулыкъущІапІэм, Урысейм псымрэ хымрэ щызэкІуэнымкІэ я Іуэхущ1апІэхэм къагъэлъэгъуэну щыпІэхэм щрагъэкІуэкІынущ.

«ТекІуэныгъэм и диктантыр» щекІуэкІынущ Къэбэрдей-Балъкъэрми. Зауэлі щыхьыми и кьалэ Налшыки, щыналъэхэми, кьуажэ пхьідзахэми а Іуэхур яфІэфІу кьащтащ, иджыпсту щегъэжьауэ жыджэру иужь итщ ар зэрыраГэкІуэкІынум. Псори зэгуэсу ягъэнэхущ щыпІэ 66-рэ хуэдиз. Апхуэдэу, студентхэм, ди щІыналъэм хьэщІэу щыІэхэм, зыпІэныхьакІуэхэмрэ зыгъэпсэхуакІуэхэмрэ диктантыр щатх хъунущ абы хухахэу Налшык къалэ дэт щыпІищым - Бэрбэч Хьэтіутіэ и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэралуниверситетым, КІуэкІуэ Валерэ и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэралмэкъумэщ университетым, ГъуэджэкъэмкІэ Кавказ Ищхьэрэ институтым.

КъызэгъэпэщакІуэхэр щогугъ диктантым щІалэгъуалэ нэхъыбэ кьыхьыхьну. «Урысей зэкъуэт» партым и щІыналъэ къудамэм и секретарь Афэщ1агъуэ Михаил кьызэрыхигъэщамкІэ, диктантыр егъэкІуэкІынымкІэ, абы хэпІэжьным, кьрикІуэхэр зэхэпІъэжьным теухуа мардэхэр псом я дежкІи зыуэ щытщ.

«ТекІуэныгъэм и диктант» лэжьыгъэр сыт хуэдэ ныбжьым итми итхьну хуитщ, ауэ дыхуейт республикэм щыпсэу щІалэгъуалэ нэхъыбэ абы хэтыну. А Іуэхугъуэм кьыхэтшэнут Хэку зауэшхуэм и ветеранхэр, жылагъуэ Іуэху еплъыкІэр зыубзыхуэр. Апхуэдэ гукъыдэж зиІэ дэтхэнэ зыри кьыдогъуэблагъэ диктантым хэтыну икІи я щІэныгъэр здынэсыр кьапщытэну», - жиІащ Афэщ1агъуэм.

ШУРДЫМ Динэ.

Горлов Михаил Михаил и къуэр

Ди республикэм и Іуэздджэм хэщІыныгъэшхуэ игъуэтащ. И ныбжьыр илъэс 67-м иту 2021 гъэм мэлыжьыхьым и 19-м дунеим екьжащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхубз сурэтыщІ Горлов Михаил и къуэр.

Чебоксары дэт художественнэ училищэр къэзыуха сурэтыщІыр зыхэмызагъэ къэрэуэтІыгъуейт - живопись, графикэ, монументальнэ Іэдакъэщ1экІэхэр, каллиграфие. Ауэ псом хуэмыдэжу ар дэзыхьэхыр тхьытІырт, ахэр гъэщІэрэщІэнырт. Тхьылъ, журналу, буклетэ, тыгъэ ящІын папщІэ яГъэхьэзыра кьыдэкІыгъуэ щхъуэкІэпІъыкІэу 100-м щІигъу и сурэтхэмкІэ игъэдэхащ Горловым. Къэралыр щытыкІэ гугъум щита зэманым республикэ Полиграфкомбинатым и художник нэхъыщхьэ кьутыкъум пэрыткІэрэ, Михаил и фІыгъэщ1 полиграфие лэжьыгъэхэр зыхуей хуэзауэ Къэбэрдей-Балъкъэрым дунейм кьыщыхтехьэу кьызэрызэтенар.

Горлов Михаил и щхьэзакъуэ гъэлъэгъуэныгъэхэр кьыщыхэзІуихащ Налшык, Москва, Чебоксары кьалэхэм, урысейпсо, щІыналъэ зэхуаку, дунейпсо выставкэхэми хэтащ ар. Горловым и лэжьыгъэхэр хэлъщ Урысейм Щэнхабзэмкі э и министерствэм, Урысейм и Лъэпкъ библиотекэм, Лондон и Лъэпкъ библиотекэм (славистикэмкІэ и къуджмэм), США-м и Конгрессым и библиотекэм, КЪРР-м Сурэтыщ1 гъуаздджэхэмкІэ и музейм, Лъэпкъ, Литературэ музейхэм, Къэзакъ щэнхабзэм и центрым (Краснодар), Чувашием и художественнэ лъэпкъ галереем, Урысейм, ягъэущІ къэралхэм щыпсэу коллекционерхэм я гъэтІылъыгъэхэм.

Горловыр икІи усакІуэт. Абы и Іэдакъэщ1экІэхэр зэрыт тхьылъ зыбжанэ кьыдэкІащ, Налшык и усакІуэхэм я «Холмы forever» антологием, 1917 гъэм Америкэм и Штат Зэгуэтхэм дунейм кьыщытехьам, ихуащ Михаил и усэхэр.

Сурэтыщ1 гъуэздэжьм, цІыху телъыджэм, ныбжьэгъу пэжым и фэеплъыр ягъэлъэпІэнущ ар зыцІыхуу, абы и зэфІэкІымрэ и хэлэлагъымрэ пщІэ хуэзыщІу щыта дэтхэнэ зыми. Ди республикэм щыпсэу лъэпкъхэм я щэнхабзэм, гъуазджэм хэлъхьэныгъэшхуэ хуэзыщІа, ахэр нэгъуэщІ щыпІэхэм кьыщегъэщІыхуным зи зэфІэкІ куэд еэыхьэлІа, и лэжьэгъуэмрэ кьыдэгъэгурыкІуэхэмрэ псэ хьэлэлкІэ ябгъэдэта Горлов Михаил Михаил и къуэр дэ зэи тщыгъупщэнкъым.

КЪЭР-м Щэнхабзэмкі э и министерствэ, КЪЭР-м и Сурэтыщ1эм я зэгухьэныгъэ, «Тетраграф» ООО, Дунейпсо Адыгэ Хасэ, Къэбэрдей Адыгэ Хасэ, «Адыгэ псалъэ» газет.

Псы хуэныкъуэнукъым

Къэбэрдей-Балъкъэрым и мэкъумэш Іэнатіэхэр псы зэрыщІагъэлъадэ бжьэмийхэмкІэ кьызэрагъэпэщ.

ИДЖЫПСТУ ди республикэм апхуэдэ системэхэр кьыщыбгъэсэбэп хъун щыІэ гектар мини 130-м нэс иІэщ - хьэсэпкъэу иІэм и зэхуэдиІ. Абыхэм ящыщу псы нобэкІэ зыщІагъэлъэдэфыр гектар 56-рщ. Іэщ1агъэлІэхэм кьызэралъытэмкІэ, мелиораць1 лэжьыгъэ ефІэкІуэным и кьежьапІэщ щІым пщэ и чэзум егъэгъуэтынырщ. Бжьэмийхэм псом хуэмыдэу хуэныкъуэщ ди тафэтес хозяйствэхэр. Май, Прохладнэ щІыналъэхэм я мэкъумэш Іэнатіэхэр абыкІэ нэсу кьызэгъэпэщащ, уеблэмэ совет лъэхъэнэ лъандэрэ ахэр зыхъумаэри кьахэкІыу.

Илъэс кІуам псы зэрыщІагъэлъадэ «Фрегат» системэмэр зэригъэпэщащ Новэхьэмидей кІуажэм щызэхэт уней хозяйствэм. Абы Іэмал кьариташ щІ гъэм тІэунейрэ хадзэжкІ лІэужьыгъуэкІэ кьытрахыну.

Мы махуэхэм Шэджэм щІыналъэм бгъуэгъкІэ зэщхьэщыкІ бжьамийуэ километр тІощІ щыщІалъхьащ. Абы кьызэщІыбыдэнущ щІы гектар минийм нэблагъэ.

ЛЪОСТЭН Музэ.

«Псыданэ»

● Адыгэ псалъэзэблэдз

ЕкІуэкІыу: **8.** Хэку, щІыналъэ. **9.** Уэрамхэм, хадзкэм щыщыкІ удз лъахъшэ. **11.** ПсыпцІэхэм хэс хьэпІацІэ псыгъуэ кІыхь цІыкІу. **12.** Унащхьэкэм трапІэу щыта кьэкІыгъэ. **13.** Щ1ы гъуэнэм фо изыщІыхь псэущхьэ. **14.** ХьэкІэжхьэкІэ. **15.** Кьуалэбзу кІаКІэрей. **16.** Адыгэ шхыныгъуэ. **18.** Мэз жыг лІэужьыгъуэ. **19.** Кьамдрунымрэ Конгэрэ щыжэ псы. **20.** Зипри зи дагъри хущхьуэ псэущхьэ, и натІэхур кусэу. **22.** Японым щыІэ хьітыгу. **26.** Щ1ихуу хужь лъэпкъ. **28.** Мышинный гиацинт жьхуаІэ удзым адыгэбзэкІэ зэреджэр. **31.** Хадзэкіыр щ1ыхасэкІэ зрагъэтІысхьэ кумб. **33.** Украинэмрэ Урысеймрэ яхуэзэрымыгъэгуэш ныТіыгу. **34.** Банэ жыг лІэужьыгъуэ. **36.** Бжьапці э зрищІэм деж кьыщицІ тыкъыр. **38.** Литературэм и жанр. **39.** УсакІуэм и Іэдакъэщ1экІ. **41.** ГъущІым хуэдэу Іэпкъльпкъ быдэ зиІэм щхьэкІэ жаІэ. **42.** ПьакъуэкІэ зэрыгуэм щыщ Іыхьэ. **44.** Дыгъэр пшэм къуитъэфауэ щыщыт махуэм щхьэкІэ жаІэ. **46.** КІэрТіофым и Іэ къыкІыкІыпІэ. **47.** ПІакъуэкІэ пщы дыдэм нэмыс. **49.** Пльысфэ. **51.** Вэнвейм къыщІэж псы. **54.** США-м и гупэ лъэпкъхэм щыІэ гуэл. **56.** Зыщ1ыпІэ ущыкІуэкІэ узытет. **59.** Уэшх нэужьым и Іэужь. **60.** Пшэрхуэгъашхэ мэлыщІэ. **61.** Дунейм и къэхъуэкащІэ, куэду зиубгъууэ узыпхъымпІыфІ. **62.** Дунейр зыгъэнэху. **64.** Дыгъэми уэшхми ущ1ызыхъумэ. **65.** Удын куэд зытехуа пхъэщхьэмыщхьэ. **67.** Щ1ы щІагъым нэхъыбэрэ щ1ипсэу псэущхьэ. **72.** КъухьэпІэ Германием и щІыбагъ лъэныкъуэм щІыІэ хьітыгу. **74.** ЖьаныщІэуэ зыщІэт къеІух, къес. **77.** Ростов областым щІыжэ псы. **78.** Щ1ІэжьеІ. **79.** Хьумбылэм ихьыжар кьызэлар (пс.). **80.** Джэджьейр зэрызэхэкІитІым яз. **81.** Кьуалэбзур зыІэт. **82.** Кьрымым щ1ипсэу лъэпкъ. **83.** Пасэу къэкІ, пасэу гъуж, уэрамхэми кьыщыкІ удз тхьэмпэ щимэ. **84.** Кьурш бжэн. **85.** Дыджу е ещ1агъу кьепщэ. **86.** Шымрэ шыдымрэ ещхь Іэщ.

Къехьу: **1.** Псым хэс хьэпІацІэ хущхьуэ. **2.** Быдапі э, пасэрейхэм я щІэин. **3.** Хьэ лъэпкъ. **4.** ЦІыхухъуцІэ. **5.** Хашэу жьхуаІэ удзыжь, жьым кьрихуэкІ. **6.** ЛъагапІэм къехуэх псы. **7.** Жьы хъуа унэхэм куэдрэ щІищІэ хьэпІацІэ. **10.** Кьешх кІыхьлІыхь. **15.** Хуэрэджэм нэгъуэщІуи зэреджэ. **17.** Гранатым (пхъэщхьэмыщхьэм) адыгэбзэкІэ зэреджэр. **21.** Адыгэхэр зэрыпагэ Іэщым и щІэжьеІ. **23.** ГупхъэтІэкІур е чейр зэракъуэ гъущІ. **24.** Илъэс-илъэситІым яку дэт ныбжь зиІэ щ1ыщІэ. **25.** Бжьэпэу екІуэкІ щІыпІэ зэтемыс. **27.** ШкІэгъуэм икІа, балигъ мыхъупа Іэщ. **29.** Щ1ытхэкІэ къагъэсэбэп. **30.** Пхъэ кьудамэ цІыкІум кьыкІэрыхуа. **32.** Тенджыз щІыІум щІэзэхэзеуэ кьуалэбзу. **33.** Мэзкуу къэралыр ...щ, бижь нэрыгъщ1, лІыгъэр и гъусэщ (П.Б.) **34.** Бгы щІэтІыкІа, зыщьбгъэпщкІу хьу. **35.** Іэщ1ыхьу. **36.** Унагъуэ Іэмэпсымэ, пызыупщ1. **37.** Александровскэм адыгэхэр зэреджэу щытар. **40.** Лъэрымывэм кьыхих хъуаскІэ. **42.** Псэуалъэ. **43.** Щ1ІэжьеІ. **44.** Щ1ыІэ ег

● Къэралхэр

ЕпщыкIутIанэм къигъэпэжакъым

Дунейм къэрал куэдыкIей тетщ, я уху экIэми щызекIуэ хабзэхэми дэ зыри хэдмыкIыщIыж. Шэч хэмылъу абыхэм ящыщыж Африкэм и нэхъ къэрал цIыкIу дыдэ Свазилендыр. Зы щыпIэ гуэрым Мозамбикым зымащIэкIэ къыщыпыщIами, абы и гъунапкъэ псори ЮАР-м и щыналъэмкIэ къэухъурейхьащ.

ИСПАН гъэзэгрыкIуэ Гальярдэ Хуго итхыгъащ: «Сэ мызэ-мытIэу Свазилендым сыщIащ. НэгъуэщI къэралым и цIыху сэ абы щызекIуэ политикэ хабзэхэм си Iэху хэлъкъым, ауэ и щыIуэпсыр зэрытелъыджэ дыдэр икIи зэмылIэужьыгъуэ куэдыкIейуэ зэрызэхэлъыр жысIэфынущ. И дуней щытыкIэр-щэ? Абы и хьэуам зыщыбгъэнщIыркъым. Сэ Iэджэрэ зэхэсхащ щыналъэм щыпсэуэхэм жаIэу: «Мыгувэу щIыIэ хъунущ - щIымахуэр къокIуэ». ГушыIэхэхэтэкъым. Ауэ ар дыхьэшхэнщ: мыбы гъэмахуэмрэ щIымахуэмрэ градуси 3 - 4 нэхъри нэхъыбэкIэ щызэщыхъащIыркъым. Сэ щыпIэ куэдым сыщыIащ, ауэ Свазилендым нэхъри нэхъ къэрал телъыджэ срихьэлIакъым».

Къэралым щынэхъыбэ свазихэр зэгуэр Iусащ Индие хым и Iуфэм. Абыхэм зэпымыууэ ятеуэрт фIы зигу имыIэ и гъунэгъуэкр. А щхьэусыгъуэм къыхэкIыу XVIII пIэщIыгъуэм ищхьэрэ пльэныкъуэкIэ Iэпхъуэн хуей хъащ. Абдеж щыпсэурт зуру лъэпкъым щыщ цIыхухэр. Абыхэмрэ свазихэмрэ зэхъокIмрэ ззэуа иуфы текIуащ къэIэпхъуэкр. Свазихэм я деж тетыгъуэр щызыIыгъ Собхуэз къэралыщIэм и пащтыхьу зыкъыпытэжащ. Мис апхуэдэу къэунэхуащ Свазилендыр.

ХIХ пIэщIыгъуэм мыбы къакIуэу хуежьащ бурхэр. ИкIэм икIэжьым 1894 гъэм къэралыр езыхэм я республикэм хагъэхьэпащ.

Инджылызкэр бурхэм ятекIуэри, Свазилендыр Британием и протекторат хъущ. Ахэр а къэралым щызекIуэ хабзэхэм хэIэбакъым: пащтыхьхэм я властыр къызэтрагъэнащ 1968 гъэм Свазилендыр щхьэхуит хъущ.

УнагъуэлI хъарзынэщ

КъухьэпIэм и лъапIэныгъэхэм дихьэха пащтыхьым мурад ищIащ демократие зэфIигъэувэну. Къэралым конституци политикэ партхэри иIэ хъуащ. 1964 гъэм, уеблэмэ, парламент хэхыныгъэхэр щекIуэкIащ. Абы щыгъуэм пащтыхь Собхуэз ЕтIуанэм къызэригъэпэща партыр зэрытекIуам къыхэкIыу псори зэпIэзэрыту къэнэжащ.

1973 гъэм екIуэкIа зи чэзу хэхыныгъэхэм хэхакIуэхэм я процент 18-м Iэ щыхуаIэтащ оппозицэм и партым. Ар пащтыхьым езым и властым дежкIэ шынагъуэу къиIультащ. АпхуэдизкIэ губгьвати, парламентыр зэрызэбгрихуам, конституцэр зэрикъутэжам и мызакъуэу, партхэри профсоюзхэри щыIэну хуит зымыщI унафэ къыдигъэкIащ, ахэр «щIэпхъаджащIэ зэгуэхынгъэхэу» жиIэри.

Мы зэманым Мсвати Ещанэм и закъуэщ кьанэ щымыIэу къэралым и власть псори зыIэщIэлъу Африкэм узыщIихьэлIэнур. Езы Мсвати лъагъуныгъэр къызэбэкI цIыхуущ, ауэ сыт щыгъуэ къыхигъэщхьэхукIын фIэфIщ унагъуэлI хъарзынэу зэрыщытыр икIи фIыуэ илъагъуэхэм зэи зэремыпсыщыжыр. АрщхьэкIэ пащтыхьым и пIэ итамэ, зи щхьэгъусэхэм епIщIыжу цIыхухъу къэгъуэтыгъуэщ. Мсвати игу ирихьа цIыхубзыр фызу кьишэ хъунущ лъэпощхьэпо гуэри кьыхэмыкIыу. Абы ар зыми пиубыдыфынукъым - ешэращ, зэрыжаIэщи, щхьэри лъакъуэри зыIэщIэлъыр.

Апхуэдэ щыкIэкIэ Мсвати Ещанэм фызэ 15 иIэт и ныбжьыр илъэс 49-рэ щрикъуам. Къэралым и кьулеигъэ псори зэрызэригъакIуэм и фIыгъэкIэ абы сыт хуэдизу бынри зэрызэшэнущ. Арати, Мсвати бин 25-м я адэ хъуащ.

Пэжщ, Свазилендым, уеблэмэ, пащтыхьым и дежкIи лъэпощхьэпо закъуэ щыIэщ: а къэралым щIалэмрэ ящхьджэбзымрэ щызэрышэн папщIэ зэрыуэзынымэ щхьпэ техъуэ медицинэ тхылъ иIэн хуейщ - мыбы СПИД щапкърытщ дэтхэнэ цIыху еплIанэми.

Мсвати Ещанэм бин 25-рэ зэрИэр зыми игъэщIагъэркъым, хэбгъэзыхьмэ, языныкъуэхэм ар афIэмащIэщ. Мсвати зыдэпльеин иIэщ - абы и адэ Собхуэз ЕтIуанэм къуэ кьудейуэ 67-рэ иIаащ. Пэжщ, иджырей пащтыхьым зэман иIэщ и адэм лъэщIыхьэжьыну.

Лъагъуныгъэм и хьэтыркIэ

Зи чэзу бзыльхугъэр щхьэгъусэ ищIын папщIэ пащтыхьыр гугъу ехьыркъым. Свазилендым илъэс къэс щаIэт унэмгатэ гуфIэгъуэр. Ар еух ныкъуэпщIанэ хъыджэбз ныбжьыщIэ мин 70 хуэдизыр пащтыхьым и пащхьэм кьыщофэри. Ахэр псори абы кьыдэкIуэну хуейщ. ЗэрыгурыIуэгъуэщи, цIыху кьыззэрыгуэкIым и дежкIэ абыхэм яхэдэнэр тыншкъым, хэбгъэзыхьмэ, хуэзфIэмыкIынщ. Ауэ ар хуэзфIокI пащтыхьым. Зэгуэр Мсвати журналистым абы теухуа и упшIэм мыпхуэдэ жэуап иритауэ щытащ: «Сэ си фызыр си нэхэмкIэ я мызакъуэу, сигукIи кьыхьызох».

АрщхьэкIэ щылъпэпэрэпаи щыIащ: Мсвати Ещанэм кьищIащ и епщыкIутIанэ щхьэгъусэ Нотандэ кьызэрепщIыжыр. Ар апхуэдизкIэ и жагъуэ хъуати, гууз хих пэтащ.

Зэгуэр абы жраIащ: «Иджыпсту уи уардэунэр ибгынащ уи фызэ 12-нэм ещхьыкъабзэ сэлэтым». Абы щыгъуэм пащтыхьым ар къыфIэIуэхуакъым, ауэ и фызыр и пэшым щIэмысу кьыщIэкIащ. Пьапсэр зэрыщыту кьалпльыхьащ. Мыгувэу къыжраIащ: ИтIанэ пащтыхьым унафэ ищIащ Ноландэ кIэлъыплъыну. Мыгувэу къыжраIащ и фызэ епщыкIутIанэр хьэщIэщым зэрыкIуар, зыщIыхьа номерыр Мсвати езым и щхьэкIэ а номерым щыкIуам абы Нотандэ юстицэмкIэ министрым, жьытIэнщи, и ныбжьэгъу дыдэм, щригъуэсу ирихьэлIащ.

Министрыр ягъэтIысащ, ауэ Нотандэ разводи иратакъым. Ар пащтыхьым и анэ ябгэм и дежкIэ ящыкIэ куэдейщ щыпсэуну. Ауэ, зэрыжаIэмкIэ, абы апхуэдизу жьэ бзаджэ зэщIехри, и гъусэу упсэу нэхърэ, лъэхъуэщым уисми нэхъыфIщ.

Экономикэ Политикэ

Махуэку

Кавказ Ищхъэрэ Жылагъуэ Iуэху

● Ар зэрыщытар

Мао бзухэм ярищIылIа зауэр

ЛIэщIыгъуэ куэдкIэ ягъэунэхуащ щIыуэпсым хьэзэрпхуимыгъэгъур: ди Тхьэшхэм лей гуэри къигъэщIакъым. А хабзэм ебакъуэри фIы хуэзэнухьым. 50 гъэхэм я кIэухым Китай �щIыхубэ Республикэм политикэ щытыкIэр зэпIэзэрыт щыхъуат: къэралыщIэр быдэу техьат социализмэм и гъэугум. Пэжщ, ар иджыри хуабжьу кьыкIэрыхуат, щыхуэхэр кьулейсызу, зыхуей ямыгъэуту псэурт. АрщхьэкIэ яIэт зэрыгушхэн - егъэджакIуэ Iущ икIи вождь Цзэдун Мао. Абы кьыигупсысащ къэралым и экономикэм псынщIэ дыдэу зэрызыжьыну Iэмалхэр щызэхэхьэса «ПсынщIэу зичьи» программэр. А стратегием увыпIэшхэу щиубыдырт «зэран хьэухэм ебэныным». ЯпэщIыкIэ щыIэну зыхуэмыфащэхэм хагъэхьащ дзыгъуэшхэхэр, уз зэрыщIалэхэр зезыхьэ бадзэхэмрэ гъдзэхэмрэ. Ауэ зыкъомрэ иризэдзуэ иужь, абыхэм щIагъужащ бзу гъуабжьэжь цIыкIухэри. Еджагъэшхуэхэм «социализмэр зыухуэхэм я бийуэ» кьыщIрагъэдзащ мэкъумэшыщIэхэм я гъавэ хьэсэхэр зыунэщI я а «дыгъуэкIуэхэр». Есэпхэр зэпалъытэ иужь, абыхэм зы илъэсым цIыху мелуан 35-рэ зрикъуну гъавэ яшхыу кьабжащ.

Пэжщ, еджагъэшхуэхэм кьаэхэкIащ бзухэр зэтебукIэ зэрымыкъунур, ар щIыуэпсым и дежкIэ удыну зэрыщытыр щысыгурыIуэ.

Псым и дежкIэ егъэлеяуэ зэрышынагъэр кьагуригъэIуэну хущIэкъуакъэри яхэтащ. Ауэ апхуэдэ щIэнигъэлIэхэм жаIэхэм едгъэкъым.

Арати, Iэхуум яужь ихьащ зрамылъэфыхьу. ЯпэщIыкIэ кьахутащ кьуалжэь цIыкIухэр лъэтауэ дакъикъэ 15 нэхъыбэкIэ узгум зэрымытыфыр. Ар уващ 1958 гъэм накъыгъэм и 18-м КПК-м и VIII съездым и етIуанэ сессием кьыщащта унафэр зэрагъэзащIэ лъабжьэу. Бзухэм иращIылIа зауэм хьыкащ балигъэри сабийхэри. Кьалэшхуэхэм цIыкухэр бэрэбан еуэу, чэтэн зыщIэпха баш кIыкIхэр ягъэхуарзэу уэрамхэм щыдэтт а псэущхьэ тхьэмыщкIэхэр ягъащтэу. КьамылъэтIыс бзухэр кьехуэхьыри лIэрт, я къарур зэрауху. КьыхэжаныкIырт мывэ зэрадз хьэфхэмкIэ ахэр шэрыуэу кьэзыукI пионерхэри. МэкъумэшыщIэхэри жьыджэрт: кьыхуащIа унафэр ягъэзащIэу ахэр губгъуэхэм итт, Iуащхьэхэм тест кIэструлхэм еуэурэ Iэуэльэуэшхуэ ирагъэщIу. Бзухэм Iэмал иратыртэкъым къэтIысу загъэпсэхуну. А псоми кьадэкIуэу ахэр щхьэхъ зыхэлъ удэхэмкIэ ягъалIэрт, фочхэмкIэ зэтраукIэрт. Махуищым кьриубыдэу Пекинрэ Шанхайрэ бзу мин 900 хуэдизу дунейм щрагъэхьжащ. Зэрыщыту къэрал псор кьапщтэмэ, апхуэдэ псэущхьэ меларди 2-м щIиту щагъэлIащ. Комунистхэр гуфIэрт: бзу гъуабжьэкъ цIыкIухэм ятекIуат. Зыри егупсысыстхэкъым абы зыхуиIэнум. Пэжу, ялэ илъэсым гъавэу зыкъомкIэ нэхьбэ кърахьэлIащ. Ауэ мыгъуэгъэр кьищIыкIуар иужькIэщ. Бзухэм я хабзэт щымахуэр цIыкухэм я псэунIэхэм я гъунэгъуу щрахьу, ауэ гъатхэр кьызэрысу губгъуэхэм Iэпхъуэрти, хьэпIащIэхэр, хьэпщхупщ зэмылIэужьыгъуэхэряшхырт. Хуитхъуа иужьрейхэм хьэсэхэр ягъэкIуэщIу хуежьащ къэкIыгъэхэр щыкъэзыкIыжьхэм.

ЗэкIэлъыкIуэу иужь илъэсищым гъавэу кьрахьэлIар мащIэ дыдэщ. Къэралыр гъаблэ ткIийм зэщIилуIащ. Тхыдэм ищIэжыркъым апхуэдэ насыпиншагъэ ин нэхъапэм щыIаущ. Псори зэхэту цIыху мелуан 30-м нэс мэжащIалIагъэм илIыкIауэ кьалъытэ. ЩIыпIэ-щIыпIэкъым цIыхуп ишхьыу щыщIадзащ.

АрщхьэкIэ пщIэ кьулыкъущIэхэм щыткIэр зэрарьэкIыри, гъавэ бэв кьрахьэлIа хуэдэу ягъэвурт: Мао Цзэдун здэкIуэ щIыналъэм гъавэ псори щызэхуахьэсыри, ирагъэлъагъурт зыщытхъужу.

Ауэ пэжыр яхущIэуфакъым. Пэжщ, кьэхъуар Мао и гум ежэлIакъым. ЗэрыщыуамкIэ зиумысыжри, жиIащ: «Бзухэр укIин хуейкъым». Иджы дунейм егъэхьжьын хуейр дзыгъэшхэхэм, бадзэхэм, аргъуейхэм я закъуэт. Бзухэр епIощIэкIыу ирашащ СССР-мрэ Канадэмрэ. Мис апхуэдэу ихащ «щэнхабзэ революцэм» ещхьу цIыху мелуанхэм я гъащIэр зыхьа Iуэхур.

● Футбол

Зэныбжьэгъуэр ягъэнэхъапэ

«Анжи» (Мэхъэчкъалэ) - «Спартак-Налшык» (Налшык) - 1:1 (0:1). Мэхъэчкъалэ. «Политехник» РДЮШС-м и стадион. Мэлыжьыхьым и 20-м. ЦIыхуи 100 еплъащ.

Судьяхэр: Жабченкэ (Краснодар), Туркин (Астрахань), Батин (Петрозаводск).

«Анжи»: Магомедов Т., Саидов, Мачилов, Ягьяев, Гусенгаджиев, Абдулкадыров (Магомедов Мут., 28), Магомедов Р., Гайдаров (Магомедбеков, 51), Исалов (Агабалаев, 50), Магомедов Маг. (Исмаилов, 71), Шихбабаев.

«Спартак-Налшык»: Антипов, Сындыку, КIэдыкIуей, Шумахуэ, Ольмезов, Ашу, Пащты, Хьэшыр, Iэпщацэ, Бахьсэнокъуэ, Дэхъу.

Топхэр дагъэкIащ: Ольмезовым, 42 (0:1). Магомедов Р., 86 (1:1).

Дагъуэ къыхуащIащ: Абдулкадыровым, Магомедов Маг., Пащтым, Алтиповым.

КУЭД щIалъхьым «Спартак-Налшыкымрэ» Мэхъэчкъалэ м «Анжи»-мрэ зэгъуэгу Урысей Федерацэм футболымкIэ и премьер-лигэм зэрыщыджэгурэ. Уеблэмэ ди лъахэгъу Краснощан Юрэ гъэзэгъуэзурэ тIуми я тренер нэхъыщхьэу щытащ. А лъэхъэнэм абыхэм Кавказыр къэралпсо утыкум щагъэбжьыфIащ икIи зэныбжьэгъугъэ быдэ я зэхуаку къыдэхъуащ. Нобэми а щытыкIэфIым тетщ. Абы и щыхьэтщ иджы къыщыхута етIуанэ дивизионым и Iпэ гупым 2020-2021 гъэхэм щызэдгрыгъэкIуэкIа зэIущIитIри. Нэгъабэ и жэпуэгъэми вэсэмахуи щызэдэджэгуам, Къабэрдей-Балъкъэрымрэ Дагъыстэнымрэ я командэ нэхъыщхьэхэм хэтхэм япэ ирагъэщIар зым адрейм пщIэ зэрыхуищыщ, текIуэныгъэм ерыщу дэтхэнэри хущIэкъуа пэтми.

«Анжи»-мрэ «Спартак-Налшыкымрэ» я зэIущIэмкIэ къызэIуахащ 25-нэ джэгугъуэр. Ялэ къекIуэкIыгъуэми хуэдэу, ар зэрытемыгъэкIуаюу, 1:1-уэ ихукащ.

Хэгъэрейхэм зэрахабзэу, мэхъэчкъалэдэсхэм я ебгъэрыкIуэныгъэ лъащхьэмкIэ зэIущIэ ирагъэжьащ. Абы хуэхьэзыр ди щIалэхэр икIи, ахэр Iэзэу кьызэтрагъэувыIэри, мыгувэу езыхэм тепщэныгъэр ящыбдащ. «Спартак-Налшыкым» хъарзынэу кьыгъэсэбэпырт и псынщIэгъэр Iэмэлыгъэкъуэгъэмырэ. 42-нэ дакъикъэм ар наIуэ дыдэ хуащ. Налшыкдэсхэм я ебгъэрыкIуэныгъэхэм ящыщ зыр «Анжи»-м и футболистхэм я штрафкIэм пэмыжьыжьу хабзэм къемыззэгъуэ кьызэпаудащ. Судьям кърита Iэмалыр кьигъэсэбэпри, Пащты Руслан топыр Iэзэу кьыхитащ икIи псом япэу абы нэса Ольмезов Артур щхьэкIэ бжьыгъэ кьызэIуихащ.

Апхуэдэ щытыкIэм кьигъэуIэбжьа хэгъэрейхэм зрачащ Iэхэр ягъэзэжьыжьну икIи ар кьайхъуIэным зымащIэщ иIэжар. Ди насыпти, «Спартак-Налшыкым» и гущхьэтетхэм яIащIэкIэкъым.

ЗаГъэпсэкуу кьижьэжа иужькIи, «Анжи»-р нэхъыбэрэ ебгъэрыкIащ. АрщхьэкIэ налшыкдэсхэми Iэмал гъэззэджэ зыбжанэ яIащ бжьыгъэ ягъэбзэгъуэну. Псом хуэмыдэу абы пэгъунэгъуащ Iэпщацэ Марат. Метр пщыкIущ хуэдизкIэ фIэкIа пэмыжьыжьэу ар зэуа топым ерагъкIащ зэрыпэлъэщащ хэгъэрейхэм я гъащIэхэтет Магомедов Тимур.

Мэхъэчкъалэдэсхэр хуабжьу хуейтэкъым я стадионым кьыщыхагъэщIэну. ЗэIущIэм и кIэух дакъикъэ зыбгъупщым абыхэм я къару псори ирахьэIащ бжьыгъэ зэхуэдэ ящIыжьну. ЯпэкъеIуэкIыгъуэми кьызэрыщыхъуам ещхьу, «Анжи»-м ар хуэзэфIэкIащ. Арати, арагъэрыжьу, джэгур 1:1-уэ ихукащ, зэныбжьэгъуэр текIуащ.

«Спартак-Налшыкыр» хэмыту мэлыжьыхьым и 15-м щыIа джэгугъуэм ипкъ иткIэ Павловскэм щызэIущIат бжьыпэм ерыщу щIэбэн щIыпIэ «Кубань-Холдинг»-мрэ Краснодар кьикIа «Кубань»-мрэ. Абы зыкъомкIэ зэхигъэкIыфнут пашэныгъэр зыубыду япэ дивизионым кIуэну хэтми. АрщхьэкIэ ахэр зэрытегъэкIуакъым икIи Iуэхур зэрыщыту кьэнэжащ. «Кубань»-м и капитан Мамты Хьэсэн бжьыгъэ кьызэIуихами, хьэщIэхэм ар яхуэхъумакъым.

ЩыгъуазэфIыхуэтщIынщ Урысей Федерацэм футболымкIэ и етIуанэ дивизионым и Iпэ гупым щекIуэкI зэхьэзэхуэм ипкъ иткIэ махуэкумрэ мэремымрэ зэхэта зэIущIэхэм кьарикIуа бжьыгъэхэм. Мис ахэр: **«ЕсэнтIыгу»** (Есэнтыгу) - **«Мэхъэчкъалэ»** (Мэхъэчкъалэ) - **0:3**, **«Краснодар-3»** (Краснодар) - **«Интер»** (Черкесск) - **2:2**, **«Кубань-Холдинг»** (Павловскэ) - **«Кубань»** (Краснодар) - **1:1**, **«Легион Динамо»** (Мэхъэчкъалэ) - **«TIуапсы»** (TIуапсы) - **7:2**, **«Дружба»** (Мейкьуапэ) - **«Форте»** (Таганрог) - **2:5**, **«Биолог-Новокубанск»** (Прогрессэ) - **«Динамо Ставрополь»** (Ставрополь) - **0:1**, **«Черноморец»** (Новороссийск) - **«Анжи»** (Мэхъэчкъалэ) - **4:1**, **СКА** (Дон Iус Ростов) - **«МэшыкIуэ-КМВ»** (Псыхуабэ) - **2:1**.

Абы иужькIэ «Анжи»-мрэ «Спартак-Налшыкымрэ» я гъусэу 25-нэ джэгугъуэр кьызэIуахащ «Кубань»-мрэ «ЕсэнтIыгумрэ». 4:0-у текIуэри краснодардэсхэм зэкIэ бжьыпэр яубыдащ. Хэгъэрейхэм я ялэ топищыр дэзыгъэкIар Мамтымрэ (тIу) Абдокъуэмрэщ. Адрей зэIущIэхэр щекIуэкIар дыгъуэпшыхьщ.

Мэлыжьыхьым и 27-м кьыкIэлъыкIуэ джэгугъуэр зэхэтынущ. А махуэм «Спартак-Налшыкым» кьригъэблэгъэнущ «Динамо-Ставрополь» командэр.

ЖЫЛАСЭ Заурбэч.

Урысей Федерацэм футболымкIэ и етIуанэ дивизионым и Iпэ гупым 2021 гъэхэм зэхьэзэхуэр зэрыщекIуэкIыр

	Командэхэр	Дж.	Къ.	З.	ФI.	Т.	О.
1.	**«Кубань»**	**24**	**18**	**2**	**4**	**59-19**	**56**
2.	«Кубань-Холдинг»	23	17	4	2	46-17	55
3.	«Черноморец»	22	15	4	3	35-12	49
4.	«Легион Динамо»	23	12	10	1	49-17	46
5.	СКА	22	14	4	7	51-23	43
6.	«Анжи»	24	10	8	6	36-28	38
7.	«Форте»	22	9	6	7	41-22	33
8.	**«Спартак-Налшык»**	**23**	**8**	**7**	**8**	**28-24**	**31**
9.	«Динамо-Ставрополь»	22	9	4	9	32-30	31
10.	«Мэшыкъуэ-КМВ»	21	8	4	9	29-32	31
11.	«Мэхъэчкъалэ»	23	8	6	9	31-30	30
12.	«Краснодар-3»	22	6	4	12	27-41	22
13.	«Биолог-Новокубанск»	22	6	3	13	34-42	21
14.	«Дружба»	23	5	4	14	22-55	19
15.	«Интер»	23	3	6	14	22-60	15
16.	«ЕсэнтIыгу»	23	3	4	16	21-59	13
17.	**«TIуапсы»**	**22**	**2**	**1**	**19**	**27-79**	**7**

● Таиланд

Бангкок Таиландым и нэхъ къалэшхуэщ икIи и щыхьэщ. Абы километр зэбгрыуэзнатIэ мин 1,5-рэ щIигъу и инагъщ, цIыху мелуани 5,6-рэ щопсэу. Мыр ИпщэКъуэкIыпIэ Азием экономикэ и лъэныкъуэкIэ нэхъ псынщIэу зыщIэзыужь къалэхэм ящыщщ. Ар апхуэдэу цIэрыIуэщ дунейм и щIыпIэ зэмылIэужьыгъуэхэм икIа цIыху куэд дыдэ зыплъыхьакIуэ зэрыкIуэмкIэ.

Езы тайхэр я щыхьэрым Крунгтепкэ йоджэ. Ар гъэкIэщIауэщ, и щIэ дыдэр апхуэдизу кIыхьыщи, уеблэмэ Гиннесс и рекордхэр зратхэ тхьылъым ихуащ, ауэ ар мыбы кьыщагъэсэбэпыркъым

«Махуэкум» и къыдэкIыгъэр зыгъэхьэзырар **ШАЛ Мухьэмэдщ.**

Зэ итхьэкъуамэ, увыIэжьыфыркъым

● Iулъхьэхэр

ДЫГЪУАКIУЭХЭР хабзэкIэ жэуапым ешэлIэн щIэзыдзар Вавилоным (ди эрэм илъэс мини 2 и пэкIэ иджырей Иракым и ипщэ лъэныкъуэмкIэ щыIащ) и еханэ пащтыхь Хамурапищ. Абы щыIэкIэ-псэукIэм теухуауэ зэхилъхьа кодексым кьыщыгъэлъэгъуат апхуэдэхэм тезыр зэрыратыхьэну щыIкIэр. Абы лъандэрэ псы куэд ежэхащ, кьамылIэжьа мылъку зыкIэщIэупщIэнир яхуэгъэкIуэдакъым зыми. Iулъхьэ къеIызыхьэм щапэщIэтщ дэни. Пётр Езанэм и зэманым Iулъхьэ къеIызыхьэр укIыкIейуэ яукIырт. ЗигъэщIабакъым Николай Езанэми, ауэ ар хущIэкъуащ а мыгъуэгъэр нэгъуэщI IэмалхэмкIэ игъэкIуэдыну. Псалъэм папщIэ, хеящIэхэм Iулъхьэ кьыззэрыIахьр кьызэрищIэу я улахуэкэр хуэдизщIэ кьыИтащ а хьэл мыгъуэр зыхрагъэнэн мурадкIэ. Сыт хуэдизу губжьат абыхэм Iулъхьэхэм я инагъри куэдкIэ зэрыдрагъэуеяр щыжраIам! СССР-м и зэманым мылъку зэхэзыдыгъуэкэр щыIащ, ауэ ахэр иджы хуэдэу бэгъуатэкъым икIи сакът. Ди лъэхъэнэм и гугъу пщIымэ, коррупцэм нэхъ щхьэмыгъаззу ебгъэрыкIуэр Китайщ. ИпэIэкIэ абы доллар мин 20 хуэдизу Iулъхьэу кьеIызыхам и щхьэр щыIапльэу щытащ, иджы мылъку ззэльпльэфаIэхэр пIалъэ кIыхь ятелъу ягъэтIысри, гугъу ехьу ягъэлажьэ. Нэхъ мыхьэнэшхуэ зиIэращи, кьадыгъуар кьанэ щымылIэу кьыщыдрахяжьк.

2013 гъэм Урысейм жыжьэру яужь щихьащ кьамылэжьа мылъку ззэльпльэфаIэхэм я бий бэнэныгъэм. Ар щокIуэкI ищхьэжи ищIагъкIи. Куэд щIакъым ди гъунэгъу Ставропольем и губернатор Вадимиров Владимир крайм и правительствэр хэна щымыIэу зэрыгрегъэкIрэ: абы щыщ кьулыкъущIэ хабзэм ебэкъуауэ кьыщIэкIат. Урысей министерствэхэм кIэльпльпыныгъэр щагъэткIиящ. Иджы кьулыкъущIэхэм яIэрыхьэ хэхъуэжэр кьыздиIэкIри зрагъащIэ. Я нэIэ трагъэтщ, уеблэмэ, я Iыхьлыхэми. Бюджетым кьыIэрыхьэжу хуежьащ ядыгъуа ахъшэхэр. 2020 гъэм зи гугъу тщIы щIэпхъаджагъэр ялажьауэ суд тращIыхьащ цIыху мини 7,5-м нэблагъэм, сом мелард 58-рэ къэралым Iэрыхьэжащ. Ахъшэхэр кьыщагъэутыжь нэгъуэщI къэралхэми.

Мыбыи гу лъытапхэщ: Урысейм мылъку ипшыну гугъу зэрыхъуам къыхэкIыу иджы хьэжьакъэ жьышхэм кьадыгъуар щахъыжэ езыхэм е Iыхьлыхэм я унэрщ. Ахъшэр апхуэдизкIэ куэдщи, ар пхъумэну хуабжьу гугъущ икIи шынагъущ. Ар икIи я щхьэм къоуэж.

Мис нэхъ кууу Iэбахэм ящыщ зыбжанэ.

Псоми япэ итщ урысей министру щыта **Абызов Михаил**. Абы зэхищIыхьыфахэр уи нэгу кьыщIэбгъэхьэну гугъущ. Iуэхур зэхэзыгъэкIэхэм кьалъытэ и Iупэфэгъэхэр и гъусэу Абызовым «СИБЭКО», «РЭС» компаниехэм я мылъкуу сом меларди 4 идыгъуауэ икIи хабзэм емызэгъыу сом мелард 32-м щигъу зыкIэщIиупщIауэ. Абы нэгъущI къэралхэм гъэпщкIуауэ мылъку ишэфыт. Иджы дыдэ кьащIащ Абызовым Тосканэ курорт щыIпIэ-мэ (Италие) унэ дэгъуитI зэрыщIэр.

ФСБ-м Экономикэ шынагъуэнщагъэмкIэ и IэнатIэм и «К» кьудамэм и лэжьакIуэ полковник **Черкалин Кирилл** и кьулыкъукIэ и кьалэнт мылъку зэхэзыдыгъуэхэм япэщIэтыну. Ауэ ар езыри ахъшэм хуэмыкIейуэ зэхьщIэкIащ. Полковникым Москва щIэ фэтэритхумрэ кьалэ щIыбым щиухуа унитIымрэ псори зэхэту сом мелард 12(I) кьыщIахащ. Черкалиныр кьыщыщIэхуар езым и жьауэм щIэт банкым Iулъхьэ сом мелуан 55-рэ кьыщыIихым щыгъуэщ. Ауэ ар щIэдзапIэ кьудейт.

Иджыри зы полковник. УФ-м и МВД-м Экономикэ шынагъэншагъэмрэ коррупцэм пэщIэтыныкIэ и IэнатIэ нэхъыщхьэм щыIэжьа **Захарченкэ Дмитрий** кьыхутэну и кьалэнт гъэсыныпхъэ-энергетикэ комплексым щыIэхащIыхь щIэпхъаджагъэхэр. И лэжьыгъэм мыIейуи ехъулIэ кьыщIэкIынт: «Т» управленэм и унафэщIым нэс кьулыкъукIэ дэкIуеят. Ауэ 2016 гъэм езы полковникыр яубыдащ хьэрычэтыщIэм доллар мин 800 Iулъхьэу кьыИхыну хущIэкъуу. Хабзэхъумэхэм я жьэр Iурыхуат Захарченкэ и шыпхъэм Москва щиIэ фэтэрым щыщIыхьам: ар зэрыщыту ахъшэ IэрыльхьэкIэ кудат! Сом меларди 8,5-рэ кьабжащ. Полковникыу щытам и анэм ибжат иIи зэхидзат а ахъшэр, зыхуэдизри тетрадым иритхат. Псори зэхэту тхыльымпIэхэм тонни 3,5-рэ я хьэльъагъэу кьыщIэкIащ! Ар ягъэIэпхъэн папщIэ хьэльэзешэ кьраджэн хуей хъущ. А ахъшэри, Захарченкэ и фэтэр 11-ри, автомобили 4-ри я къэралым Iэрыхьэжащ. Езы Захарченкэ илъэс 12 тральхьэри, ягъэтIысащ.

Къэрал Думэм и депутат **Белоусов Вадим** ятIонэрэ и гъатхэпэм яубыдащ сом меларди 3 гъэзгуэр зыихуэ компанием кьыИхауэ хуагъэфащэри. Бюджет мылъку яшхауэ компанием и унафэщIхэр щагъэкъуаншэм, абыхэм жаIащ ахъшэ псори депутат Белоусовымрэ Челябинск областым и губернатор Юрьевич Михаилрэ Iулъхьэ етыным трагъэкIуэдауэ: Юрьевич хунэсащ Лондон зыщигъэпщкIуну. Хабзэхъумэхэм щэч ящI губернатору щытар зи унафэщI гупым доллар мелуан 200 хуэдизу Кипрым, Грецием, Швейцарием, Германием я банкхэм щагъэпщкIуауэ.

Иджы дыдэ, 2021 гъэм и гъатхэпэм, Пензэ областым и губернатор **Белозёрцев Иван** уващ мылъку зэрызэхидыгъуамкIэ ягъэкъуаншэу, блэкIа илъэси 10-м ягъэтIыса губернаторхэм ящыщу епщыкIуплIанэу. Абы и унэм кьыщIахащ сом мелуан 500, швейцар сыхьэт льапIэхэр, дыщэхэкIэхэр. ЖьытIэнщи, губернатору щытам и зы кьэм областым и правительствэм и вице-премьер кьулыкъур иIыгъащ, адрейм коммерцэ компание зыбжанэ Iэщ1эльт.

Апхуэдэу яух я мыпщIэнтIэпс мылъкум итхьэкъуахэм, арщхьэкIэ увыIэжьыфыркъым.

Бажэмрэ гъэлъэхъумрэ

Бажэр псафэ дыхьащ. Ар псы Іуфэм къыІуохьэри ипщэкІэ кьоув, Бажэм гу лъимытэу.

БАЖЭМ *(Гъэлъэхъум зэхримыгъэхуу).* Нэгъабэ лъандэм сызэщэр къысІэрыхьащ! Сэ нобэ усІэщІэкІмэ, си напэр фЫцІэщ! ХьэрэкъуакІэ дэс Дыгъужьыжьым зы щынэ щиишхауэ щытащ мыбдей. ХьэрэкъуакІэ дэс Дыгъужьыжьым нэхърэ сынэхъ лІыгъэншэ сэ?! Абы щынэ ишхамэ, сэ Гъэлъэхъур си Іыхьэщ... *(Гъэлъэхъум щІогубжьэ).* Ей, тІы нэф, мы псыр щхьэ къэбгъэутхъуэрэ?!

ГЪЭЛЪЭХЪУМ *(ней-нейуэ къыхуоплъэкІри).* Ы-ы!

БАЖЭМ. Псыр щхьэ къэбгъэутхъуэрэ, зо?!

ГЪЭЛЪЭХЪУМ. Дауэ жыІа?

БАЖЭМ. Дэгу мыр?.. Дауэ мыгъуэр уэзгъэщІынщ, къомыгъэутхъуэ псыр!

ГЪЭЛЪЭХЪУМ. ДэнэкІэ сыкІуэми, уэ цы топыр си ужь щхьэ уимыкІрэ? Къущхьэхъум дынэсыху, укъызэщэкІуащ гъатхэм, ноби сыт узыхуейр?

БАЖЭМ. Псыр къомыгъэутхъуэ - аращ сызыхуейр?

ГЪЭЛЪЭХЪУМ. Уи адэм къигъэжауэ уипс мыр, ы?

БАЖЭМ. Си адэр къыщІомылъэфыж! Хэкі мы псым! Къомыгъэутхъуэ! Зы щынэ бэгу нэгъабэ къигъэутхъуати, фЫы щІихакъым - и щхьэр хилъхьащ. Уэри аращ къыпщыщІынур - узыІурызгъэлъэдэнущ!

ГЪЭЛЪЭХЪУМ. «УзыІурызгъэлъэдэнущ» жоІэ?

БАЖЭМ. Аращ уэсщІэнур, псыр къэбгъэутхъуащи! Нэхъыфі уэсщІэн уи гугъэ? Псы утхъуа сэзэгъыркъым сэ, си шхалъэр мэузри.

ГЪЭЛЪЭХЪУМ. Сыт-тІэ нэхъ уэзэгъыр?

БАЖЭМ. Мэлыл...

ГЪЭЛЪЭХЪУМ *(и бгъэр иресэри къожьэ).* Мэлыл къыпщІэзгъэныни, джаур цы топ! *(Бажэм жьэхолъэ).*

БАЖЭМ *(и псэр ІукІауэ, нэпкъым долъей).* Сыбоукі, емынэунэ хъун! Гушыіэ хэзэгъэнукъым мы делэм!.. Щхьэ уплащІэрэ: гъатхэм къущхьэхъу ущыкІуэкІэ уи ужь сыниувэнщи, сэ уэ пхуэфІ сыхъунщ!..

(И кІэр илъэфу, Бажэр губгъуэм йохьэж).

КЪЭРМОКЪУЭ Хьэмид.

Идар и щынэ

- Мы ди Пналэмашэ щынэ цІыкІу къыхуалъхуа уфІэщІыркъэ! - жи дадэ, Іуэм кьикІыжауэ. - Ешэ щхьэр гугъу ехьащ. Псы хуабэ тІэкІу Іуэм нэхъыт. Сэ Іусыр зэхэсщІэнщ, - зэрыпІащІэр пльагъуу, дадэ зэуэ унэм щІегъэзэкІыж.

- Ту фІыт, ярэби! Ахьей нэсхьын! - жиІэурэ нанэ пагуным псы хуабэ ирегъахъуэри, бахъэр кьыщхьэщихыу, щІехри бжэр кьыздыхуещІыж.

Идар и нэгум зэуэ къыщІэуващ хъурыфэрэ фЫцІабзэу щынэ цІыкІунитІэ. Ар абы бгъэдэсщ, Іэ делъэ, зэм ба хуещІ, зэми и Іэпіохуэм ирегъэтІысхьэ. - Ма-а-аІ! - жи мо цІыкІум, и кІэр егъэпІэжьажьэ, и хьэбэр кърехьэкІри, Идар и тхьэкІумэм къыщІэфыну хуохьэ.

ЩІалэ цІыкІур пІэм кьелъащ. Ар щхьэгъубжэм бгъэдыхьэрэ дэплъмэ - дунейр хужьыгъэщ, цы гъэпщІэным хуэдэу, уэсыр къытрилъхьащ. ЕІ, бетэмал, хъуакъым ар! И щыгъыныр мамэрэ папэрэ я пэщым къыщІэнащ. Дауэ зэрищІынур? Зеплъыхь. Иужьым абы щэнт щхьэгъуэр щыгъын фІэздаплэм ирелъэфалІэ, абы тоувэри, дадэ и пыІэ къуаущхъуэмрэ кІагъуэ дытамрэ къыфІех. Пыіэм и нэр щІихьэмэрти, дрегъэкІуэтейри, кІагъуэ дытар щылэлрэ кІэлошышхуитІыр илъэфу унэм щІокІ.Жьы щІыІэ щІэтрэ щІихулыкІыу уэс къос. «Уа, сыту ещхь мамэ и кхъуэнэм къилъэлъ хьэжьигъэм!» - игукІэ жиІэурэ Іуэм йохьэ. Ихьэмэ... мэлыжьыр щыльщ. Дадэ абы и шхуэлыр етхьэщІ, нанэ псы хуабэ трикІэуурэ. Щынэ цІыкІури мес: плІанэпэ хуабэм дадэ ихьа хъунщ, и плІэ лъакъуитІыр хуэмыгъэуву йощІэкъощІэ, и кІэбдз лъакъуитІыр щІым щытщ, и пэ цІыкІур мэкъу щІэуфэм хиІуащ... Идар епІэщІэкІыу абы бгъэдохьэ къыззфигъэувэну.

Арщхьэкіэ нанэ ар кьелъагъури: «А сымыгъуэт! Мы щІыІэ уаем щхьэ укъыхыхьа? - жери, кьепхъуатэри и Іэпліэм ирегъэтІысхьэ, Идар гъыуэ пэш хуабэм щІехьэжри, пІэм хегъэгъэтхъэж. - Умыгъ, тІасэ. Нэху щымэ уеплъынкъэ, си шырэ, си фо», - жиІэурэ...

- Зы псэущхьэ дунейм тету пІэрэ къэзылъхуар зымыдзэж мы ди мэлыжьым фІэкІа? - жи дадэ.

- Сыту, н-нна гущэ?

- А, лІэун, и щынэр ищтэн идэркъым. ЗыщІимыгъэфу къолъэкъуауэ. Мо тхьэмыщкІэр щІофыну хуейщ. МэмэжалІэ. Сытми и быдзыр къэзукъуэдийуэрэ шэ тІэкІу Іуэгъэхуащ.

- Сыт тщІэн, имыдэмэ, Іэрыпі тщІынщ. ЩІэсынщ унэм мы си дыгъэ шырым и гъусэу, - жи нанэ, щІалэ цІыкІум гуапэу хуеплъэкІыурэ.

Тэлай дэкІащ. Нанэ пщэфІэн иухри, Іэнэ къищтэну пыхьа къудейуэ: «Фи пщэдджыжь фІыуэ!» - жери нысэр къыщІохьэ. Мыр сыт гъэщІэгъуэн! Гъырнэ1урэ и Іупэр къигъэпщауэ Идар исщ и анэм и Іэплім.

- Ан-нна гущэ, мыр дауэ дымылъагъуу щІэкІа? - щІоупщІэ нанэ, илъагъур зэрригъэщІэгъуэну къыкІэр къыхуэмыщІэу и Іэхэр зэтрегъэуэри.

- Ей, мыри мыр! - жи анэм, Идар пэш льэгум иригъэувэхьуэрэ. - И адэмрэ сэрэ уэсыр зыдэттхъум зэхьдох: гущэм хэлъым зелІаж. Сыту пІэрэ? - жызоІэри сыкъызыдзжэм солъагъу: мыр бжэщхьэІум кьебэкъуэхыжауэ, и лъакъуэр илъэфурэ, Іуэмкіэ йохьэ. Пэшым сыщІэлъадэмэ - Іэуам бжьэфыр Іурылъжькъым. Пэш лъэгум зыщысплъыхьурэ гущэр щІэзгъэхъаери, щІэзмыгъуэтым, мы фэ флъагъум Іуэм сыкІэлъихьэмэ - сабийм къыІурича бжьэфым щынэ цІыкІур щІигъэфыну пылъщ. Мо цІыкІум пыф-сыф жиІэ фІэкІа бжьэфыр ищтэн идэркъым.

Дади нани ину къэдыхьэшхынтэкъэ!

- ГъащІэ Тхьэм кърит, - жи иужьым дадэ, и щхьэр игъэсысурэ. - А си ПІалэ хьэбэ хъурейм адыгэлІ нэс къыхэкІнущ.

- Алыхьым жиІэ, лІыжь, - къопсалъэ нани, а зэрынэжэгужэу пщэдджыжьышхэр Іэнэ хъурейм кьытригъэувэн щІидзэжауэ; иужьым абы Идар и мамэм гуапэу зыхуегъаззри къыщІегъу: - ИІэт, нысэ, а си дыгъэ шырым зегъэтхъэщІыт...

ГЪЭУНЭ Борис.

Адэшхуэм и фэеплъ

ХьэтІохъущыкъуей Ищхьэрэ жылэжьым дэс нэхъыжьхэм ноби ящыгъупщакъым Къуршэ Хьэмац. Ар къызэрыгуэкІ щІалэт, адрей къуажэдэсхэми хуэдэу, колхозым щылажьэрт, и щІалэ цІыкІу закъуэр иПІыкырт.

Хэку зауэшхуэр къэхьеящ. Езым хуэдэ минхэм яхэту Хьэмац и Хэкур ихъумэжыну зауэм Іухьащ 1941 гъэм.

Дон щІыналъэм икІри Хьэмац яхэхуащ Сталинград зыхъумэжахэм. А лъыгъажэ зауэм хэтахэм игъащІэ псокІэ ящымыгъупщэжыну гукъинэж ящыхъащ. Сэри сахэтащ Сталинград зыхъумахэм, си хэкуэгъу щІалэ зыбжанэ си гъусэу.

Нобэ зи хьыбар фхуэсІуэтэж Къуршэ Хьэмац а лъыгъажэ зауэм щыізэрихьа лІыгъэхэри си нэгу щІэкІащ. Нэмыщі танкхэмрэ лъэсыдзэмрэ жэщи махуи къыдэбгъэрыкІуэрт. Нэмыщі кхъухьлъатэхэри къытщхьэщытт, зэпымыууэ бомбэр къыІттракІутэу. Къалэр мафІэм исырт, зыри умыльагъужу Іугъуэм зэщІищтат.

Зы махуэ гуэрым танкипщІрэ лъэсыдзэ батальонрэ къыдэбгъэрыкІуэрт. Ар щилъагъум, Къуршэр япэ ит танкым еуэри икъутащ. Танкыр и пІэм ижьыкъащ. НэгъуэщІ зыгуэрми иужь дыдэ ит танкыр икъутащ. Танк колоннэр адэкІи-мыдэкІи мыкІуэжьыфу увыІащ. Уэрамыр зэвти, зыгъэзэпІэ яІэтэкъым. Танкхэм къижа танкистхэри лъэсыдзэри автоматрэ пулемёткІэ щІэдгъэлъэлъащ. ЩІэпхъуэжыну зыхуэзфІэкІар зырызыхэщ.

Алхуэдэ лІыхъужьыгъэ зыбжанэ щызэрихьащ Къуршэ Хьэмац Хэку зауэшхуэм. Сталинград щыщІидзэри ар нэсащ Берлин. Донбасс, Беларуссиер, Польшэр бийм къаІэщІэзыгъэкІыжахэм яхэтащ. А зауэ гъэугуанэ кІыхьым Хьэмац тІэуней уІэгъэ щыхъуащ.

1945 гъэм мэлыжьыхьым и 25-м ди дивизиер Берлин пэгъунэгъу дыдэу щыс къуажэ щІыкІу Бамме жыхуаІэм дахьащ. Зауэ екІуэкІыу умыщІэну, дунейр мамырт. Куэд дэмыкІыу къэІуащ: «Сэмэгумкіэ нэмыщхэр къыдобгъэрыкІуэ!» Дэ дызэрызэуэнум хуэдэу гъуэгу Іуфэм дыщигъуэлъыкІащ. Щхьэ къэІэтыпІэ къыдамыту нэмыщхэр къауэрт. Зауэр и гуащІэгъуэу екІуэкІыу Мальков Николай зи унафэщІ топгъэуэхэр къаукІащ. Рахаев Ачах зи командир топым хуэзанщІабзэу къакІуэрт нэмыщэ «Тигрыр». Ар щилъагъум гвардием и сержант нэхъыщхьэ Къуршэ Хьэмац Мальков и топым епщыпІащ, иуэздри Рахаевым къыхуэхІуэ «Тигрыр» икъутащ. ЕтІуанэ уэгъуэм дригъэхуеящ щхьэ хэІэтыпІэ къыдэзымыт нэмыщэ пулемётыр. Абдеж езы Къуршэм кьеуащ нэмыщэ снайперыр.

Махуэ пщыкІуплІ къудейт иІэжьыр Хэку зауэшхуэр иухьащ. Ауэ ар илъагъужакъым Къуршэ Хьэмац. 1945 гъэм мэлыжьыхьым и 25-м Бамме къуажэ щІыкІум деж къыщауКІащ адыгэлІ хьэжьэр.

Хэкум пщІэшхуэ къыхуищІащ Хьэмац зэрихьа лІыгъэхэм. Абы къыхуагъэфэщащ орденрэ медалу зыбжанэ. Абыхэм ящыщщ «Хэку зауэшхуэм и орденым и 2-нэ степеныр», «Красная звезда», «Слава» орденым и ещанэ степеныр, нэгъуэщІхэри. Иджы ахэр Хьэмац и къуэрылъхуэм сакъыу яхъумэ, яхъумэ, я адэшхуэм и лІыгъэм и фэеплъу.

ШЭШЭН Щамил,
зауэмрэ лэжьыгъэмрэ я ветеран.

Жэбагъы и жэуапыр

Къэбэрдей уэлийр дунейм ехьжати, ХьэтІохъущокъуэ пщыжьым деж Жэбагъы хъыбарегъащІэу яГъэкІуащ.

Жэбагъы нэсри, зэрыхабзэти, ижь лъэныкъуэмкІэ епсыхащ, гуауэ къыізэрихьар абыкІэ яригъащІэу.

ХьэтІохъущокъуэ пщыжьым, къыщІэкІри, къеплъ-неплъри, жиІащ:

- Догуэ, си деж къагъэкІуэну, уэ делэр мыхъумэ, нэхъ губзыгъэІуэ яГуэтакъ!

- А зиусхьэн, умыгубжь, - жиІащ Жэбагъы, - нэхъ губзыгъэІуэрэ нэхъ губзыгъэхэм я деж яГъакІуэри, сэ уи деж сыкъагъэкІуащ:

АфІэкІа зыри жимыІэу Жэбагъы шэсыжри, къыдэкІыжащ.

Тхьэмадэ махуэ

Зэгуэрым, чыракІуэ тет гупышхуэ загъэпсэхуну тІысауэ зэхэст. Дадэ гуэр блэкІырти, мо щысхэм жаІащ: «Ярэби, мо дадэм сыту адыгэ лІыжьыфэ тет».

Гуауэ щыхъуащ ар дадэм: «ПІыжьыр щымыІэж пэлъытэщ, «лІыжькІэ» щхьэ къыззджа?» - жери. ИтІанэ зыкъигъаззри, гупым еупщІащ:

- Фыадыгэ фэ?
- Дыадыгэщ.
- Адыгэбзэ фщІэрэ?
- ДощІэ.
- АтІэ «цыгурылъыр» сыт?

Ар жиІэри дадэр ежьэжащ. Зыкъомрэ кІуауэ, мыдрейхэр зэпплъыжащ: «Уэлэхьи, мыхъун ар, «цыгурылъым» къикІыр зэдмыгъэщІауэ зыщІыпІи дымыкІуэн», - жаІэри, дадэм ирагъэупщІыну щІалитІ ягъэкІуащ. Щеупщым, дадэм мыр кьажриІащ:

- Адыгэбзэ фщІэуэ жыфІати, «цыгурылъым» къикІыр щхьэ фымыщІэрэ? АтІэ фыкъэдалуэ. Уэншэку мастэшхуэм иридэн яуха нэужь мастэнэм тІуащІэу кьинэращ «цыгурылъ» жыхуаІэр. Аращ, щауэ махуэхэ, - жери къиутІыпщыжащ щІалитІыр.

ЩІалэхэр къэкІуэжри дадэм къажриІар яІуэтэжащ, «щауэ махуэ» кьаззрыфІищари дыщІагъуэжащ. Ар щызэхахым щІалитІым аргуэру ирагъэгъэзэжащ, «щауэ махуэм» къикІыр кьафщІэ, жаІэри.

ЛІыжьыр щІалэхэм къеупщІащ:

- Сыт иджыри фыкъыщІэкІуар?
- Уэлэхьи, «щауэ махуэм» къикІыр зэдгъэщІэну аратэмэ.
- Унагъуэ пщІыхукІэ ущауэ махуэщ, унагъуэ пщІырэ бынунэ ухъумэ - утхьэмэдэ махуэщ, сэ фысхуэдэщ, - къажриІащ дадэм.
- ІыхьІы, иджы къыдгурыІуащ дызэроджэн хуеяр - тхьэмадэ махуэщ.
- Афэрым, адыгэбзэр къэфщІащ, - къыпІигуфыкІащ дадэр.

Щхьэ унэхъ бэшэч?

Уэ цыжьбанэ, уэ емынэ,
Мастэу пхэтри сытемына!
СфІэтелъыдджэ телъыджащэщ
Ущдэмыгъыр щыкІужьейр.
Сэ зы мастэ, мастэ закъуэ
Сысымаджэу къысхаІуамэ,
А зы закъуэр схуэмышэчу
Согъри согъыр сызэщыджэу.
Сэ уэ нэхърэ сынэхъ инми,
Щхьэ уэр нэхъ сынэхъ кьиин?
Сыт а къомыр щІыпхуэшэчыр,
Сэр нэхъ ущІэнэхъ бэшэчыр?

ПХЫГІЫКІ Юрэ.
Шэджэм къалэ

Анэ

ГъащІэр ехь
И быным тегужьеикІауэ:
Жьыр къепщамэ,
ФІощІ ирихьэжьэн.
Къытехъуам уэлбанэ,
Унэм ар щІэкІауэ,
Псыдзэм ихьын фІэщІыу
Ныппежжьэнщ.

Химыгъэхьэ щІыІэм -
ФІощІыр псоми
Зыгуэр къращІэн...
Дыгъэ закъуэрщ анэм
Дзыхь зыхуищІыу щыІэр:
А тІум зэщхьщІ аращ
Я хьэл-щэн.

МЫКЪУЭЖЬ Анатолэ.
Аушыджэр къуажэ

Псалъэзэблэдз

1. Бзу лъэпкъ. **2**. Адыгэ усакІуэ, джэгуакІуэ Агьнокъуэ-дадэм зэреджэр. **3**. Плъыжьу гъагъэ удз лъэпкъыгъуэ. **4**. ЩдожэнцІыкІу Алий и «Хьэжьыгъэ пут закъуэ» Іуэтэжым хэт щІалэ цІыкІум и цІэр. **5**. «Шыкъумцій» таурыхъым хэт нанэ. **6**. Сабий джэгукІэ цІэрыІуэ, кьебжэкІ. **7**. Къэхуну-къэщІэнур къыбжезыІэф. **8**. Тхьэмахуэм и зы махуэ. **9**. Пасэрей зауэлІхэм ящыгъуэу щыта джанэ.

Жэуапхэр тэмэммэ, къехуу фыкъеджэнщ адыгэбзэкІэ къыдэкІ журналым зэреджэм.

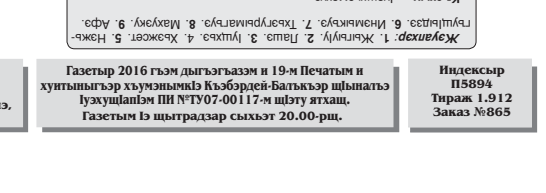

Жэуапхэр: **1**. Жьгырыуіу. **2**. Пшыр. **3**. Щхьэх. **4**. Хъэжэет. **5**. НэжьгъуыщІэзэ. **6**. Мыгъэрыкуэ. **7**. Тхъэгъуэрыкуэ. **8**. Мазэмэу. **9**. Афэ.

Редактор нэхъыщхьэ ХЬЭФІЫЦІЭ Мухьэмэд

ДИ ХЭЩІАПІЭР
360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Ленниным и цІэр зезыхьэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщІанэ къатхэр.

«Издательство «Южный регион» ООО-м щытрадзащ.
357600, Ставрополь край, ЕсэнтІыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А

Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатным и хунтыныгъэр хъумэнымкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр щыпатъэ Іуэхущ1апІэм ПИ №ТУ07-00117-м щІэту ятхащ.
Газетым Іэ щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Индексыр П5894
Тираж 1.912
Заказ №865